

Försäkringsbolags meddelandeplikt

Går den längre än 4:10 & 8:16 FAL med stöd av allmänna principer?

Insurance Companies' Obligation to Notify

Does it go further than 4:10 & 8:16 of the Swedish Insurance Act with the support of general principles?

Johan Partheen

Handledare: Harald Ullman

Bedömare: Anders Holm

Examinator: Anders Holm

*Tack till Ebba och Lisa för ert tålamod och all
vägledning på försäkringsrättens vindlande stigar!*

Sammanfattning

Enligt 4 kap. 10 § FAL:s lydelse finns en meddelandeplikt för försäkringsbolag enbart före inträffad skada. Trots detta konstaterade hovrätten i Wipdomen att en meddelandeplikt likväl kan föreligga efter inträffad skada, baserat på allmänna principer. I de fall försäkringsbolaget inte uppfyller meddelandeplikten, utan oskäligt dröjsmål, förlorar det rätten att åberopa den ansvarsbegränsande grunden. Hovrättens uppfattning har stöd i förarbeten, doktrin samt allmänna principer. Högsta domstolen meddelade inte prövningstillstånd i Wipmålet, vilket medför att försäkringsbolagen således har en hovrättsdom att förhålla sig till.

Förutsatt att det skulle anses enligt gällande rätt att meddelandeplikten är utvidgad, bör försäkringsbolagen se över sin skaderegleringsverksamhet så att denna uppfyller meddelandeplikten utan oskäligt dröjsmål. Om de inte gör detta riskerar de således att förlora rätten att begränsa sitt ansvar, vilket är en vanlig invändning från försäkringsbolag vid processer vid domstol.

I uppsatsen drar jag slutsatsen att en utvidgad meddelandeplikt troligen föreligger för försäkringsbolagen. För att uppnå förutsebarhet på området bör lagrummet uppdateras med en uttrycklig meddelandeplikt även efter inträffad skada. Tills det att lagstiftningen hunnit omarbetas kan det dock räcka med att Svensk Försäkring uppdaterar sina grundläggande principer för skadebehandling.

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och problemformulering	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Terminologi	9
1.5 Avgränsning	10
1.6 Disposition	10
1.7 Andra arbeten på området	11
2 Meddelandeplikten de lege lata	12
2.1 Inledning	12
2.2 Information, uppsägning och ändring av avtal enligt FAL	12
2.2.1 FAL:s struktur	12
2.2.2 Förköpsinformation	13
2.2.3 Efterköpsinformation	13
2.2.4 Uppsägning eller ändring av försäkringsavtalet i förtid	14
2.3 Meddelande före inträffad skada	14
2.3.1 Meddelandepliktens syfte	14
2.3.2 Lagrådets yttrande	15
2.3.3 Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §	16
2.3.3.1 Vilka förhållanden föranleder meddelandeplikten?	16
2.3.3.2 När har försäkringsbolaget fått kännedom om förhållandet?	16
2.3.3.3 Biförpliktelser i 4 kap. FAL	17
2.3.3.4 Dold handlingsklausul kan utgöra biförpliktelse	17
2.3.3.5 Meddelandets formkrav	18
2.3.3.6 Till vem ska meddelandet lämnas?	20
2.3.3.7 När meddelande inte behöver lämnas	21
2.3.4 Tillämpbar även vid företagsförsäkring enligt 8 kap. 16 § FAL	21
2.4 Meddelande efter inträffad skada	22
2.4.1 Regleringen av försäkringsfall enligt 7 kap. FAL	22
2.4.1.1 Den ersättningsberättigades anmälningsplikt	22
2.4.1.2 Försäkringsbolagets skadereglering	22
2.4.1.3 När försäkringsbolaget åberopar att försäkringen inte täcker skadan	23
2.4.1.4 Ingen uttrycklig meddelandeplikt	23
2.5 Meddelandepliktens frist	24
2.6 Rättsföljden av åsidosatt meddelandeplikt	25
3 Wipdomen (Svea hovrätt T 11693-17)	26
3.1 Inledning	26
3.2 Referat	26

3.2.1	Bakgrund	26
3.2.2	Parternas yrkanden	26
3.2.3	Wips anförda grunder	27
3.2.4	Modernas anförda grunder	27
3.2.6	Hovrättens bedömning	29
3.2.6.1	Har Moderna en meddelandeplikt?	29
3.2.6.2	Modernas passivitet	30
3.2.6.3	Förlorad rätt att återpa ansvarsbegränsningar	31
3.2.6.4	Wips påstådda skada	32
3.2.7	Kort sammanfattning	32
4	Rättspraxis och doktrin bakom hovrättens domskäl	33
4.1	Inledning	33
4.2	Rättspraxis	33
4.2.1	NJA 2002 s. 630 (Restaurang Pelé)	33
4.2.2	NJA 2017 s. 203 (KRAV-mjölken)	34
4.2.3	NJA 2018 s. 171 (Leksaksaffären i Vimmerby)	34
4.3	Allmän lojalitetsplikt	35
4.3.1	Inledning	35
4.3.2	Begreppen lojalitet och plikt inom juridiken	36
4.3.3	Allmän definition av lojalitetsplikt	36
4.3.4	Lojalitetskravet	37
4.3.4.1	Förhållandet till generella principer inom avtalsrätten	37
4.3.4.2	Utfyllnad och tolkning av avtal	38
4.3.4.3	Skälighet och förbud mot rättsmissbruk	39
4.4	Försäkringsbolags lojalitetsplikt	39
4.4.1	Allmänt om lojalitetsplikt på försäkringsområdet	39
4.4.2	Försäkringsbolags lojala förpliktelser	41
4.4.3	God försäkringsstandard	41
4.4.3.1	Enligt FAL och FRöL	41
4.4.3.2	Kriterier för god försäkringsstandard	42
4.5	Verkan av passivitet	43
5	Är meddelandeplikten utvidgad?	44
5.1	Inledning	44
5.2	Meddelandeplikten enligt FAL	44
5.2.1	- 4 kap. 10 § och 8 kap. 16 §	44
5.2.2	- 7 kap. 1 §	45
5.3	Principer i doktrin	46
5.4	Principer från rättspraxis	47
5.4.1	Analys av restaurang Pelé-domen	47

5.4.2	Analys av KRAV-mjölksdomen	48
5.4.3	Analys av Leksaksaffären i Vimmerby	48
5.5	Analys av Wipdomen	49
5.6	God försäkringsstandard	50
5.7	Slutsats - Utvidgad meddelandeplikt	50
5.7.1	Argument för en utvidgad meddelandeplikt	50
5.7.2	Argument emot en utvidgad meddelandeplikt	51
5.7.3	Sammanvägd bedömning	52
5.8	För vilka förhållanden bör meddelande lämnas?	52
6	Tänkbara följder av en utvidgad meddelandeplikt	54
6.1	En kommentar om Wipdomen	54
6.2	Alternativa tänkbara rättsliga påföljder	54
6.3	Försäkringsbolagens verksamhet	55
6.3.1	Meddelandeplikt vid skadereglering	55
6.3.2	För- & efterköpsinformationen	56
6.4	Meddelandeplikt de lege ferenda	57
6.4.1	Förutsebarhet	57
6.4.2	Förslag på lagändring 4 kap. 10 § FAL	58
6.4.3	Förslag på lagändring 8 kap. 16 § FAL	58
6.4.4	Förslag på tillägg i branschrekommendationen	59
7	Slutsats	60
	Käll- och litteraturförteckning	61

Förkortningslista

f.	Och följande sida
ff.	Och följande sidor
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
FRöL	Försäkringsrörelselag (2010:2043)
GFAL	Lag (1927:77) om försäkringsavtal
IDD	Insurance Distribution Directive - Directive (EU) 2016/97
LFD	Lag (2018:1219) om försäkringsdistribution
Moderna	Moderna Försäkringar filial
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
s.	Sida
SOU	Statens offentliga utredningar
SvjT	Svensk Juristtidning
Wip	Svenska Wip AB

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 22 maj 2019 avkunnade Svea hovrätt en dom vari det konstaterades att Moderna hade underlåtit att underrätta försäkringstagaren Wip i tid att ansvarsbegränsningar åberopades, vilket medförde att Moderna förlorat sin rätt att göra gällande ansvarsbegränsningar.¹ Wips varulager hade skadats av en brand, men Moderna hade först efter inträffad skada blivit varse om att Wip brutit mot biförpliktelsen i försäkringsavtalet genom att garagera en buss inuti varulagret. Moderna avslög Wips ersättningsanspråk och angav som grund för avslaget att Wip inte kunde styrka sin skada. I samband med avslaget anförde Moderna inget om brottet mot biförpliktelsen. Försäkringstagaren väckte talan vid domstol, och först genom sitt svaromål bestred Moderna att ett ersättningsbart försäkringsfall förelåg och att ansvarsbegränsningar åberopades. Hovrätten konstaterade att Moderna, trots avsaknad av uttalat lagstöd, ansågs ha en meddelandeplikt² efter inträffad skada. Avsaknaden av uttrycklig reglering av meddelandeplikt efter inträffad skada har lett till oklarhet vilka rättsföljder ett försäkringsbolags passivitet leder till.³

Det är inte ovanligt att försäkringsbolag anger ett avslagsbeslut i skadeärendet men, om det blir process vid domstol, anför fler grunder för bestridande av försäkringsersättning. Det kan tänkas vara en börda, och inte särskilt ekonomiskt effektivt, för ett försäkringsbolag att vara skyldigt att redan vid ett skadeärendes avslagsbeslut behöva ange flera eller samtliga tänkbara grunder för avslaget för att inte anses vara i dröjsmål med att åberopa dessa. Ämnet är således av både juridiskt och ekonomiskt intresse att utreda.

För att fullt kunna ta till sig uppsatsens innehåll krävs viss förkunskap inom juridik, samt hur ett försäkringsbolag bedriver sin verksamhet i stort. Uppsatsens primära målgrupp är därför personer som arbetar inom försäkringsbranschen i allmänhet och försäkringsjurister i synnerhet.

¹ Wipdomen, Svea Hovrätts dom T 11693-17.

² Se uppsatsens avsnitt 1.4 om Terminologi.

³ Bengtsson 1, 2019, s. 367; Johansson, 2009, s. 33.

1.2 Syfte och problemformulering

Jag ämnar med denna uppsats att utreda om meddelandeplikten kan anses mer extensiv än den lagstadgade meddelandeplikten i 4 kap. 10 § och 8 kap. 16 § FAL. Uppsatsens syfte är även att undersöka tänkbara rättsliga påföljder vid underlåten plikt att meddela, samt att, de lege ferenda, ge förslag på förbättringar på lagstiftningen på området. För att syftet med uppsatsen ska uppnås kommer följande frågor besvaras:

Huvudfråga

- Är meddelandeplikten för försäkringsbolag begränsad till 4 kap. 10 § och 8 kap. 16 § FAL, eller är den mer extensiv grundat på allmänna principer?

Bifrågor

- Vilka påföljder skulle en utvidgad meddelandeplikt medföra för försäkringsbolag i deras skadereglering?
- Är andra rättsliga påföljder än förlorad rätt att åberopa ansvarsbegränsning tänkbara?
- Hur skulle meddelandeplikten i 4 kap. 10 § & 8 kap. 16 § FAL kunna utformas?

1.3 Metod och material

Wipdomen kommer att noggrant studeras med fokus på de av hovrätten angivna grunderna för varför en meddelandeplikt efter skada ansågs existera för försäkringsbolaget. Detta görs genom att undersöka de rättskällor hovrätten angav, för att sedan kunna utforska vilka principer och resonemang rättskällorna bygger på. Jag har även för avsikt att utforska på vilka allmänna principer ett försäkringsbolag kan anses ha meddelandeplikt efter inträffad skada, samt vilka rättsföljderna är i det fall meddelandeplikten underlåts.

Syftet förutsätter vidare att jag utreder huruvida meddelandeplikten för försäkringsbolag går längre än de i FAL angivna paragraferna, således ligger en utredning av doktrin, rättspraxis, lagar och förarbeten nära till hands. Metoden bör således enligt min uppfattning vara rättsdogmatisk.⁴ Kleineman anser att ett av rättsdogmatikens syfte är att finna lösningen på ett rättsligt problem genom att använda gällande rätt,⁵ varpå jag anser att denna metod är lämplig.

En hovrättsdom har visserligen inte prejudicerande verkan, men på grund av att Högsta domstolen inte meddelade prövningstillstånd har försäkringsbolagen hovrättsavgörandet att förhålla sig till. Enligt Peczenik anses domar, som inte är NJA-publicerade prejudikat, som *öppna* argument, vilket innebär att de *får* beaktas inom ramen för rättsdogmatiken. Peczenik menar även att "*värderingar som anses vara*

⁴ Sandgren, 2018, s. 46 f.

⁵ Kleineman, 2018, s. 21.

härskande i relevanta grupper i samhället” får beaktas. Jag tolkar detta som att till exempel en stor branschorganisations vägledande regler tilldelas visst värde.⁶ I de fall analysen kan tas steget längre och kritik kan riktas mot gällande rätt kommer en *kritisk rättsdogmatisk metod* att användas.⁷

Relevant lagtext kommer beskrivas de lege lata samt analyseras djupare genom användningen av doktrin. Här utgör de verk skrivna av Bengtsson och Hellner viktiga källor. Hellners kommentarer är emellertid från 1965 och således från en tid innan FAL:s tillkomst. Detta innebär dock inte att de saknar relevans för grundläggande resonemang inom försäkringsrätten, varför de i viss mån tas upp i denna uppsats. Verk skrivna av Lindell-Frantz, O. Johansson och Ullman har använts för att belysa deras respektive specialområden. För att finna en lämplig metod för uppsatsen har doktrin av Kleineman och Sandgren studerats. Ytterligare fakta och material på området har behandlats genom att svenska juridiska skrifter studerats.

1.4 Terminologi

I förevarande uppsats används begreppet *meddelandeplikt* för att beskriva det som i doktrin kan kallas reklamationsplikt, försäkringsrättslig reklamationsplikt eller därtill liknande beteckningar.⁸ Med *meddelandeplikt* avses i denna uppsats de försäkringsrättsliga regler som förpliktar ett försäkringsbolag att meddela den försäkrade om att bolaget anser att brott mot någon eller några av biförpliktelserna skett. Termerna *meddelandeplikt efter skada* och *utvidgad meddelandeplikt* används synonymt.

Begreppet *meddelandeplikt* används dels för att undvika förvirring vid användandet av olika termer för samma handling, men även för att undvika missförstånd eftersom begreppet reklamation till stor del är förknippat med typexemplet att köparen informerar säljaren om att eventuellt kontraktsbrott förekommit.

I uppsatsen används även begreppet *ett framtida skadefall*⁹ för att beskriva det som i lagtext och i propositionen till 4 kap. 10 § FAL betecknas *vid försäkringsfall*. Denna term används för att inte förvirra den insatte läsaren, eftersom ett försäkringsfall är enligt vedertagen terminologi en skada som inträffat och som omfattas av försäkringen.¹⁰ Om förhållande föreligger som möjliggör ansvarsbegränsningar för försäkringsbolaget blir ofta utfallet att skadan inte ersätts över huvud taget. Ordalydelsen motsäger således sig själv till stor del eftersom en sådan skada ej skulle

⁶ Peczenik, 1974, s. 374.

⁷ Kleineman, 2018, s. 40.

⁸ Jmf. Johansson, 2009, s. 31.

⁹ Eller därmed jämförbar term.

¹⁰ Se SFF, 1987, s. 68.

utgöra ett försäkringsfall.¹¹ Enligt författningskommentaren är det däremot angivet att det är ett *eventuellt* försäkringsfall som är tilltänkt.¹² Ullman anser att med denna terminologi har lagstiftaren för avsikt att mena “*ett framtida skadefall*”.¹³

1.5 Avgränsning

I uppsatsen kommer enbart utredas försäkringsbolags meddelandeplikt i näringsidkarförhållanden. Viss hänvisning till konsumentlagstiftning kommer göras i de fall det ter sig nödvändigt. Ett exempel på detta är på grund av FAL:s särpräglade uppbyggnad, vari företagsförsäkringsregleringen i 8 kap. ofta hänvisar till tillämpbara paragrafer i konsumentförsäkringskapitlen, kräver att både konsument- och företagslagstiftning utforskas.

Utomobligatorisk meddelandeplikt kommer ej att studeras eftersom denna inte är relevant för uppsatsens syfte. Av utrymmesskäl avgränsas uppsatsens innehåll från behandling av försäkringsbolags meddelandeplikt vid svikligt förfarande eller strid mot tro och heder hos detta.

1.6 Disposition

I kapitel två redogörs för FAL:s meddelandeplikt de lege lata. I kapitlet beskrivs den information som krävs före och efter ingåendet av ett avtal enligt 2 kap. FAL, vilken information som krävs enligt 3 kap. FAL, samt när försäkringsbolaget har meddelandeplikt enligt 4 respektive 8 kap. FAL. I uppsatsens tredje kapitel redogörs för Wipdomen genom att återge de grunder parterna baserade sina yrkanden på, samt de överläggningar och konstateranden hovrätten gör. I kapitel fyra utreds de principer hovrätten la till grund för sin dom, genom att studera rättspraxis och doktrin bakom domskälen. Kapitel två till fyra beskriver därmed rättsläget som det är. I kapitel fem analyseras principerna och argumenten från de tidigare kapitlen för att försöka besvara uppsatsens huvudfrågeställning. I det sjätte kapitlet, oaktat vilket svar jag kommit fram till på huvudfrågan, analyseras vilka följder en utvidgad meddelandeplikt kan få för försäkringsbolagen. Det sista avsnittet i det sjätte kapitlet är av lege ferenda-karaktär eftersom jag däri ger förslag på förbättring av lagstiftningen samt branschrekommendationen. I det sjunde och sista kapitlet ges en sammanfattning av uppsatsens resultat.

¹¹ Ullman, 2009, s. 259 f.

¹² Se författningskommentar, prop. 2003/04:150 s. 426 och 469.

¹³ Ullman, 2009, s. 259 f.

1.7 Andra arbeten på området

Förevarande uppsats är unik eftersom frågeställningen rör försäkringsbolags meddelandeplikt enligt FAL *efter* inträffad skada, vilket inte undersökts grundligt tidigare. Uppsatsen får även en särpräglad karaktär eftersom den nya Wipdomen, och de argument och domskäl som följde av den, har gett mer material att arbeta med.

För den som är intresserad av att studera uppsatser på närliggande områden kan *Försäkringsbolagets lojalitetsplikt vid skadereglering - Särskilt om individuellt tecknade företagsförsäkringar* av Bruno Neumann nämnas. Lojalitetsplikten är en starkt bidragande faktor till min slutsats i denna uppsats, varpå Neumanns uppsats kan ge den vetgirige en än mer fördjupad inblick i fenomenet!

Försäkringsavtalsrätten är en del av den allmänna avtalsrätten, men med viss speciallagstiftning. För den som är intresserad av om en allmän meddelandeplikt finns utanför det lagreglerade området så kan *Allmän reklamationsplikt utanför det lagreglerade området* av Elsa Nikolai studeras. I arbetet redogörs för flertalet syften för varför en avtalspart ska meddela sin motpart om denne anser att avtalsbrott föreligger. Läsaren bör dock vara vaksam på att Nikolais uppsats inte behandlar försäkringsavtalsrätt, men den ger likväl läsaren en bredare kunskap om syftet med meddelandeplikten.

2 Meddelandeplikten de lege lata

2.1 Inledning

I försäkringsavtalslagen (FAL)¹⁴ återfinns regler för den information försäkringsbolaget ska lämna till kunderna. Informationen har olika innehåll och syfte samt lämnas vid olika tidpunkter i avtalsförhållandet. Förköps- och efterköpsinformation lämnas innan ett avtal samt i anknytning till ett avtals ingående för att ge kunden information om försäkringen och vad den täcker. Informationen innehåller så kallade biförpliktelser som försäkringstagaren ska efterleva för att med framgång kunna få ersättning vid händelse av skada. I FAL finns således även regler för när ett försäkringsbolag ska meddela försäkringstagaren om att det anser att den försäkrade brutit mot en biförpliktelse, och bolaget vill åberopa ansvarsbegränsningar. Reglerna i FAL, till sin ordalydelse, gäller när försäkringsbolaget får kunskap innan ett skadefall inträffat. Eftersom brott mot biförpliktelserna ofta uppdragas för försäkringsbolaget i samband med skadeanmälan uppstår osäkerhet huruvida bolaget har en meddelandeplikt. Frågan uppstår om bolaget vid passivitet kan gå miste om rätten att åberopa ansvarsbegränsningar.¹⁵

För att ge en överblick över hur förköps- och efterköpsinformation samt meddelandeplikten regleras i lag och kommenteras i doktrin återges viktiga lagrum och kommenterar till dessa i förevarande kapitel. Informationen i kapitel två utgör även en bra utgångspunkt för att läsaren sedermera ska kunna ta till sig rättsfrågorna i Wipdomen i kapitel tre.

2.2 Information, uppsägning och ändring av avtal enligt FAL

2.2.1 FAL:s struktur

FAL är uppbyggt på ett speciellt sätt, varför något bör nämnas om detta. FAL skiljer på de tre individuella försäkringarna, konsument-, företags-, och personförsäkring.¹⁶ Kap. 2-7 FAL reglerar konsumentförsäkringar,¹⁷ och är till vissa delar tillämplbara på företagsförsäkringar genom tillämpning av 8 kap. FAL.¹⁸ De speciella omständigheter som finns vid företagsförsäkringar motiverade ett eget kapitel i FAL. Dessa omständigheter är bland annat att företagsförsäkringar generellt har högre försäkringsbelopp än vid konsumentförsäkringar, samt differentieringen som krävs av

¹⁴ Försäkringsavtalslag (2005:104).

¹⁵ Munukka, 2007, s. 399; Johansson, 2009, s. 31 ff.

¹⁶ Bengtsson 1, 2019, s. 173; Personförsäkringar ligger inte inom ramen för uppsatsen och kommer därför inte behandlas vidare.

¹⁷ 1 kap. 1 § 1 st. FAL.

¹⁸ Bengtsson 1, 2019, s. 175.; Enligt Bengtsson medförde detta upplägg en viss risk att konsumentförsäkringen ses som normalförsäkringen, för att sedan pröva om avsteg från denna är möjlig. Bengtsson anser att vissa regler således kan ha fått en mindre ändamålsenlig utformning än om lagstiftningsarbetet skett på annan premiss.

premierna. Företag anses även ha bättre tillgång till rådgivning och är således en mer jämbördig part med försäkringsbolaget jämfört med en konsument. Sammantaget spelar även biförpliktelserna en större roll vid företags- än vid konsumentförsäkring. Bengtsson menar även att den sociala hänsynen som konsumentlagstiftningen ofta bygger på, väger lättare vid företagsförsäkring.¹⁹

2.2.2 Förköpsinformation

I 2 kap. FAL regleras den information som försäkringsbolaget ska lämna vid konsumentförsäkring. Reglerna är till stor del applicerbara även vid företagsförsäkringar.²⁰ Enligt Bengtsson har lagstiftarens intention varit att fästa avsevärd vikt vid informationen, vilket borde medföra en sträng tolkning av reglerna mot försäkringsbolaget.²¹

Enligt 2 kap. 2 § 1 st. FAL ska kunden ges information före avtalet för att denne bland annat ska kunna bedöma det huvudsakliga innehållet i, samt omfattningen av, försäkringen.²² I förköpsinformationen ska viktiga begränsningar av försäkringsskyddet ska tydligt framgå.²³

2.2.3 Efterköpsinformation

Efterköpsinformation ska ges snarast efter ett avtal ingåtts enligt 2 kap. 4 § 1 st. FAL. Försäkringsbolaget ska därmed, om det inte upplysts om tidigare, meddela innehållet i försäkringsvillkoren samt särskilt framhålla villkor som utgör en oväntad och väsentlig begränsning av försäkringsskyddet.²⁴ Information ska även lämnas enligt 2 kap. 6 § 1 st. FAL i de fall försäkringsbolaget ändrar villkoren enligt 3 kap. FAL. Informationen ska lämnas även vid företagsförsäkring om det inte kan antas att försäkringstagaren saknar behov av informationen.²⁵ Gör inte bolaget detta får informationen inte åberopas enligt 2 kap. 8 § FAL. Emellertid äger inte 2 kap. 8 FAL tillämpning vid företagsförsäkringar.²⁶ Bortsett från uppsägningsrätten i 8 kap. 5 § FAL föreskrivs inga civilrättsliga påföljder i det fall försäkringsbolaget lämnar bristfällig information vid företagsförsäkring.²⁷ Vid företagsförsäkring har informationsplikten således betecknats som rent marknadsrättslig.²⁸ Enligt Bengtsson innebär normalt inte försäkringsbolags underlåtenhet att framhålla

¹⁹ Bengtsson 1, 2019, s. 178.

²⁰ Se 8 kap. 1 § FAL.

²¹ Bengtsson 1, 2019, s. 241.

²² Ibid, s. 251 f.

²³ Se även 2 kap. 2 § 1 st. FAL.

²⁴ Bengtsson 1, 2019, s. 240.

²⁵ 8 kap. 1 § FAL.

²⁶ Se avsaknaden av tillämpning i 8 kap. 1 § FAL.

²⁷ Bengtsson 1, 2019, s. 394.

²⁸ Munukka, 2007, s. 397; Se även prop. 2003/04:150 s. 133.

sådana oväntat tunga villkor eller väsentliga begränsningar av försäkringsskyddet att försäkringsavtalet därmed ska anses ogiltigt.²⁹

2.2.4 Uppsägning eller ändring av försäkringsavtalet i förtid

Enligt 3 kap. 7 § FAL har försäkringsbolaget rätt att säga upp försäkringen i förtid om försäkringstagaren eller den försäkrade grovt åsidosatt sina förpliktelser mot bolaget, eller om andra synnerliga skäl finns. Enligt förarbetena blir paragrafen tillämplig när den försäkrade genom uppsåt eller grov vårdslöshet, framkallat försäkringsfall, begått allvarliga brott mot en väsentlig säkerhetsföreskrift eller lämnat bedrägliga påståenden i samband med skadereglering.³⁰ Enligt Bengtsson är den ökade ekonomiska risken för försäkringsbolaget avgörande för avgörande om paragrafen ska tillämpas.³¹

Enligt 3 kap. 8 § FAL har försäkringsbolaget en annan möjlighet att reglera avtalsförhållandet än den nyss nämnda uppsägningen i kapitlets 7 §. Med samma utgångspunkt i försäkringstagarens culpösa förfarande har försäkringsbolaget rätt att ändra försäkringsvillkoren under försäkringstiden. Enligt Bengtsson kan en avtalsändring nästintill vara lika betungande som en uppsägning för försäkringstagaren.³² Som framgår ovan kan ett försäkringsbolag som upptäcker att en försäkringstagare inte uppfyller försäkringsvillkoren antingen säga upp avtalet eller ändra det.³³ I de fall försäkringsbolaget inte anser att det finns tillräckligt starka skäl för att säga upp avtalet eller ändra dess innehåll, blir meddelandeplikten i 4 kap. 10 § FAL aktuell.

2.3 Meddelande före inträffad skada

2.3.1 Meddelandepliktens syfte

Ett försäkringsbolags meddelandeplikt regleras i FAL. I gamla försäkringsavtalslagen (GFAL)³⁴ omfattade försäkringsbolags meddelandeplikt enbart kännedom om brott mot biförpliktelserna fareökning³⁵ och upplysningsplikten. Nya, mer omfattande, regler för försäkringsbolags meddelandeplikt trädde i kraft i och med införandet av nuvarande FAL. De nya reglerna omfattar alla fall när försäkringsbolaget får kännedom om försäkringstagarens brott mot någon av biförpliktelserna.³⁶ Bengtsson anser att

²⁹ Bengtsson 1, 2019, s. 394 f; Se även prop. 2003/04:150 s. 133.

³⁰ Prop 2003/04:150, s. 166.

³¹ Bengtsson 1, 2019, s. 293.

³² Ibid, s. 295.

³³ Något förenklat uttryckt. Försäkringstagaren har givetvis rättigheter som kommer att spela in vid sådana situationer också.

³⁴ Lag (1927:77) om försäkringsavtal.

³⁵ Betecknat riskökning i nya FAL.

³⁶ Munukka, 2007, s. 399.

meddelandeplikten ger den försäkrade ett begränsat skydd, till exempel kan meddelandet rätta till ett förhållande som kunnat leda till en skada.³⁷

I propositionen till nya FAL har utvidgningen av försäkringsbolagets meddelandeplikt motiverats på följande sätt: *“Försäkringstagaren bör snarast ha klarhet om sitt rättsläge i förhållande till medkontrahenten. En sådan utvidgning av bestämmelserna i FAL framstår som naturlig med tanke på den lojalitetsplikt som bör föreligga vid detta slag av kommersiella förhållanden, vilket också får anses vara i linje med allmänna avtalsrättsliga principer.”*³⁸ Dessa nya regler om meddelandeplikt i FAL beskrivs mer i detalj i förekommande uppsats.

2.3.2 Lagrådets yttrande

Meddelandeplikten gäller *före* försäkringsfall inträffat,³⁹ vilket inte var självklart vid paragrafens tillkomst. I lagrådsremissen för FAL hade 4 kap. 10 § följande inledande mening: *“Vill försäkringsbolaget göra gällande att ersättningen skall sättas ned enligt detta kapitel, skall bolaget lämna ett skriftligt meddelande om detta till försäkringstagaren och till den som annars gör anspråk på försäkringsersättning. [...]”*⁴⁰ Denna ordalydelse föreskriver även en meddelandeplikt efter ett försäkringsfall inträffat.

Lagrådet⁴¹ yttrade bland annat följande om lagrummet; *“Enligt Lagrådets mening får det anses onödigt att förplikta bolaget att lämna ett särskilt meddelande av det berörda slaget när det redan har inträffat ett försäkringsfall.”* Lagrådet menade att, i det fall ett försäkringsbolag vill åberopa ansvarsbegränsningar borde detta framgå när bolaget fullföljer sin skyldighet att lämna svar på ett ersättningsanspråk. Lagrådet anförde vidare att *“Den särskilda meddelandeskyldigheten bör alltså begränsas till situationer då bolaget innan något försäkringsfall har inträffat får kännedom om det förhållande som bolaget vill åberopa.”* Lagrådet gav ett förslag på hur paragrafen kunde utformas med det nyss anförda i beaktande, samt menade även att 8 kap. 16 § FAL skulle utformas på samma sätt. Regeringen anslöt sig till Lagrådets uppfattning och paragraferna fick sina nuvarande lydelse.⁴²

³⁷ Bengtsson 1, 2019, s. 332 f.

³⁸ Prop. 2003/04:150 s. 216.

³⁹ Se uppsatsens avsnitt 2.3.4 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §.

⁴⁰ Lagrådsremissen, prop. 2003/04:150 s. 971 f.

⁴¹ Bestående av f.d. justitierådet Staffan Magnusson, justitierådet Torgny Håstad och regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson.

⁴² Jmf. 4 kap. 10 § och Lagrådets yttrande, prop. 2003/04:150, s. 1066 och 1076; Johansson, 2009, s. 33.

2.3.3 Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §

2.3.3.1 Vilka förhållanden föranleder meddelandeplikten?

4 kap. 10 §⁴³ FAL lyder:

*“När försäkringsbolaget får kännedom om ett förhållande som vid försäkringsfall kan föranleda ansvarsbegränsning enligt detta kapitel, skall bolaget, om det vill göra gällande att dess ansvar skall begränsas, utan oskäligt dröjsmål lämna ett skriftligt meddelande om detta till försäkringstagaren och till den som annars kan göra anspråk på ersättning. Annars förlorar bolaget rätten att åberopa förhållandet mot den som skulle ha fått meddelandet, om inte försäkringstagaren eller den försäkrade har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.”*⁴⁴

Av lagrummet framgår en meddelandeplikt för försäkringsbolaget när det fått kännedom om förhållanden som kan leda till ett framtida skadefall och kan medföra att försäkringsbolaget åberopar ansvarsbegränsningar. Att försäkringsbolaget enbart misstänker ett förhållande som kan leda till ett framtida skadefall och därmed kan föranleda ansvarsbegränsning är således inte tillräckligt.⁴⁵ Meddelandeplikten gäller för ansvarsbegränsning enligt detta kapitel, det vill säga när försäkringstagaren har brutit mot de biförpliktelser som regleras i 4 kap. FAL.⁴⁶ Bengtsson anser att eftersom meddelandeplikten ger ett begränsat skydd för den försäkrade, till exempel kan meddelandet rätta till ett förhållande som kunnat leda till en skada, är en sträng tillämpning av regeln ej motiverad. Det kan även tänkas att försäkringsbolaget vid en sträng tillämpning fått praktiskt svårt att utföra den.⁴⁷

2.3.3.2 När har försäkringsbolaget fått kännedom om förhållandet?

När bolaget erhållit information om de faktiska förhållandena som ligger till grund för en bedömning att ett framtida skadefall kan föreligga så börjar tidsfristen för försäkringsbolags meddelandeplikt löpa.⁴⁸ Sådan kännedom, menar Johansson, kan till exempel vara att bolaget blir varse om en säkerhetsrapport som visar att försäkringstagaren inte har föreskrivna säkerhetsanordningar installerade.⁴⁹ Som nämnts ovan räcker det således inte med att bolaget enbart misstänker att ett sådant förhållande kan föreligga.⁵⁰

⁴³ Tillämplig även vid företagsförsäkring via 8 kap. 16 § FAL.

⁴⁴ Angående terminologin *vid försäkringsfall*, se avsnitt 1.4 om terminologi.

⁴⁵ Bengtsson 1, 2019, s. 332 f.

⁴⁶ Johansson, 2009, s. 33 f.

⁴⁷ Bengtsson 1, 2019, s. 332 f.

⁴⁸ Ibid, s. 333.

⁴⁹ Johansson, 2009, s. 44.

⁵⁰ Se avsnitt 2.2.3.1 om Vilka förhållanden föranleder meddelandeplikten?

Vem ska anses utgöra bolaget i detta fall? Johansson framhåller att reglerna om kännedom hos försäkringsbolag inte kan uppfattas lika strikta som allmänna associationsrättsliga regler, det vill säga att ett bolags styrelse ska ha fått kännedom. En sådan tolkning skulle i princip innebära att kännedomen aldrig uppkommer hos rätt person hos försäkringsbolaget.⁵¹ Enligt Bengtsson krävs det att den som får kännedomen vanligtvis handlägger frågor av det aktuella slaget. Att någon annan på bolaget får reda på förhållandet räcker troligtvis inte.⁵² I de fall kännedom uppstår hos någon utomstående som jobbar för försäkringsbolaget, så som ett externt företag som sköter bolagets skadereglering, bör det generellt inte föreligga något hinder mot att anse att kännedomen kommit bolaget tillhanda, oaktat om den nått företagets huvudkontor eller inte, anser Johansson.⁵³

2.3.3.3 Biförpliktelse i 4 kap. FAL

Den försäkrade har flertalet biförpliktelse gentemot försäkringsbolaget, dessa är i första hand säkerhetsföreskrifter, räddningsplikten, upplysningsplikten, riskökning och framkallande av försäkringsfallet. Dessa biförpliktelse regleras i de inledande paragraferna till 4 kap. FAL.⁵⁴

Enligt Bengtsson är 4 kap. 10 § FAL främst tillämplig när den försäkrade bryter mot upplysningsplikten, ej meddelar riskökning, och vid överträdelse av säkerhetsföreskrift. Fall där den försäkrade bryter mot de andra biförpliktelse torde vara svåra för ett försäkringsbolag att förutse, menar Bengtsson.⁵⁵

2.3.3.4 Dold handlingsklausul kan utgöra biförpliktelse

Försäkringsbolagen är fria att utforma sina försäkringsprodukter hur de vill. Syftet med denna frihet är att bolagen själva ska få bestämma vilka risker de är beredda att ta ansvar för.⁵⁶ Försäkringsbolagen utformar omfattningsvillkor som anger vad som täcks och vad som inte täcks av försäkringen. Det händer emellertid att försäkringsbolag utformar omfattningsvillkoren på sådant sätt att de till viss del är att likställa med en biförpliktelse, till exempel som en säkerhetsföreskrift. Ett exempel på en dold handlingsklausul kan vara att en dörr måste vara låst för att försäkringen ska gälla.⁵⁷

⁵¹ Johansson, 2009, s. 45.

⁵² Bengtsson 1, 2019, s. 333.

⁵³ Johansson, 2009, s. 45.

⁵⁴ 4 kap. 1, 3, 5-7 §§ FAL.

⁵⁵ Bengtsson 1, 2019, s. 332 f.

⁵⁶ Prop 2003/04:150 s. 185.

⁵⁷ Exempel på hur detta görs är genom att utforma omfattningsvillkoret så att det uppmanar till visst handlings sätt, eller anger att vissa skadebegränsande/-förebyggande anordningar ska vara installerade, eller att vissa bestämda kvalifikationer ska innehas av den försäkrade eller dennes anställda eller andra medhjälpare; Johansson, 2009, s. 37; Se 4 kap. 6 § 2 st. FAL.

Sådana dolda handlingsklausuler regleras i 4 kap. 11 § FAL.⁵⁸ Detta är att betrakta som en säkerhetsföreskrift och ska därför bedömas efter reglerna om biförpliktelser i 4 kap.

Även i fall av dolda handlingsklausuler har försäkringsbolag en meddelandeplikt i de fall det får kännedom om att den försäkrade inte följer föreskrifterna. I de fall en klausul innehåller dolda handlingsföreskrifter är det lätt hänt att försäkringsbolagen förbiser sin meddelandeplikt, vilket kan leda till att bolaget först senare i handläggningen uppmärksammar att meddelandeplikt förelegat. Upptäcks meddelandeplikten för sent kan fristen för denna gått ut, och invändningar med hänvisning till klausulen får därmed ej göras gällande.⁵⁹

2.3.3.5 Meddelandets formkrav

Meddelandet ska vara skriftligt och lämnas utan oskäligt dröjsmål till försäkringstagaren eller annan som kan göra anspråk på ersättning. Kravet på skriftligt meddelande framhävs även av Bengtsson som menar att meddelande via e-post även borde godtas.⁶⁰ Johansson gör en mer extensiv tolkning än Bengtsson och menar att även allehanda elektroniska meddelanden eller liknande även borde godtas.⁶¹ Enligt Hellner ska bolaget ange sin ståndpunkt i sitt meddelande.⁶² Av lagtexten framgår enbart att när försäkringsbolaget fått kännedom om förhållanden som vid försäkringsfall kan föranleda ansvarsbegränsning ska försäkringstagaren meddelas om detta.⁶³ Någon närmare vägledning ges inte i lagtexten. Enligt Johansson anger bolaget sin ståndpunkt genom att i meddelandet ange att begäran om ersättning kommer avslås eller sättas ned, eller alternativt att försäkringen sägs upp i förtid. Bolaget ska även ange på vilka grunder man gör nyss nämnd bedömning, vilket Johansson menar följer av det behöriga intresset hos den försäkrade i och med skaderegleringen.⁶⁴ Däremot behöver bolaget, före ett försäkringsfall, inte ange storleken av den tänkbara nedsättningen. Detsamma, anser Johansson, gäller även för meddelanden som lämnas i tidiga skeden efter att ett försäkringsfall inträffat.⁶⁵

Kravet på att meddelande måste skickas är strängt, och även i de fall försäkringsbolaget fått kännedom om förhållandet på annat sätt, och försäkringstagaren visste om detta, ska meddelande likväl lämnas.⁶⁶ Detta motiveras i förarbetena med att

⁵⁸ Tillämpliga på företagsförsäkringar genom 8 kap 16 § 2 st. FAL.

⁵⁹ Johansson, 2009, s. 37 f.

⁶⁰ Bengtsson 1, 2019, s. 333 f.

⁶¹ Johansson, 2009, s. 46.

⁶² Hellner, 1965, s. 161 f.

⁶³ 4 kap. 10 § FAL.

⁶⁴ Se avsnitt 2.3.5.2 om försäkringsbolagets skadereglering.

⁶⁵ Johansson, 2009, s. 46.

⁶⁶ Ibid, s. 46.

“Det kan ju finnas anledning för den försäkrade att tro att försäkringsbolaget, då förhållandena blivit klarlagda, beslutat att inte göra gällande någon rätt till nedsättning.”⁶⁷

I praktiken orsakar meddelandets utformning dock många tveksamma fall. För att försäkringsbolagets meddelandeplikt ska anses fullgjord ska det innehålla den information som bolaget lägger till grund för sin bedömning samt i vilken mån bolaget friskriver sig ansvar.⁶⁸ Bolaget kan således inte enbart ange brott mot upplysningsplikten. Meddelandet bör även innehålla vilken grad av medvetenhet det anser har förelegat hos försäkringstagaren. Johansson anser att det kan framstå som oprecist med en hänvisning till ett försäkringsvillkor som i sin tur hänvisar till lagen. Försäkringsbolaget bör därför, utöver hänvisning till tillämplig paragraf i FAL som behandlar svek även, för att säkerställa att meddelandeplikten fullgörs, uttryckligen nämna att det anser att svek föreligger. Med samma resonemang menar Johansson att vid brott mot vissa säkerhetsföreskrifter bör försäkringsbolaget även ange till vilken grad det anser att den försäkrade inte följt föreskriften, samt upplysa försäkringstagaren om att avtalsbrottet åberopas. Denna del av meddelandet ligger i försäkringsbolagets intresse att ange eftersom den utgör en väsentlig del av grunder för nedsättning.⁶⁹

I fall av dolda handlingsklausuler, som beskrivits ovan, ska försäkringsbolaget utföra sin meddelandeplikt och i meddelandet ange den faktiska ansvarsbegränsning som ligger till grund för bolagets yrkande.⁷⁰

Hellner menar att det kan finnas sympatiska skäl för försäkringsbolaget att inte gå rakt på sak och meddela försäkringstagaren att det kan komma att ske en nedsättning. Detta skulle i så fall ge bolaget en längre tid att utreda ärendet. Med hänsyn till att meddelandet till försäkringstagaren ska vara fullständigt för att meddelandeplikten ska anses fullgjord bör inte undantag av sympatiskäl godtas.⁷¹

När flera möjliga grunder finns för åberopande av ansvarsbegränsning ska försäkringsbolaget meddela försäkringstagaren om alla aktuella grunder, anser Johansson. Det räcker således inte med att meddela om en grund för att sedan åberopa en annan. Ifall bolaget gör det har meddelandeplikten för den andra grunden ej fullgjorts, menar Johansson.⁷²

⁶⁷ Författningskommentar, prop 2003/04:150 s. 426.

⁶⁸ Hellner, 1965, s. 161 f.

⁶⁹ Johansson, 2009, s. 47.

⁷⁰ Ibid, s. 47.

⁷¹ Hellner, 1965, s. 162.

⁷² Johansson, 2009, s. 47.

2.3.3.6 Till vem ska meddelandet lämnas?

Ansvarsbegränsningar får verkan när meddelandet från försäkringsbolaget når fram till den mottagaren eller de mottagare som bolaget avser att göra ansvarsbegränsningarna gällande mot.⁷³ Försäkringsbolaget måste således vara ytterst noggrant med att det lämnar meddelande till rätt mottagare.⁷⁴ Enligt Johansson är det inte lätt att helt tolka vilken krets som ska få meddelande enligt lagtexten. Vägledning får hämtas i specialmotiveringen till 4 kap. 10 § FAL i förarbetena vari konstateras att:

*“Har något försäkringsfall ännu inte inträffat, skall underrättelsen gå till försäkringstagaren; efter ett försäkringsfall skall både försäkringstagaren och försäkrad som framställt ersättningsanspråk informeras. Men självfallet är det önskvärt att bolaget - även då något krav inte riktats mot bolaget - så snart som möjligt underrättar försäkrad som bolaget känner till. Skulle en underrättelse av någon anledning inte skickas till försäkringstagaren utan endast till den försäkrade hindrar inte detta att ersättningen sätts ned. Och skulle försäkringstagaren, t.ex. i egenskap av förmyndare, företräda den försäkrade, behöver naturligtvis någon särskilt underrättelse inte skickas till den försäkrade personligen.”*⁷⁵ Förarbetena ger intryck av att varje person som omnämns ska behandlas enskilt och därmed bli meddelad av försäkringsbolaget menar Johansson, vilket även får stöd av Bengtssons kommentar till lagrummet.⁷⁶ Utgångsläget för vem meddelande ska lämnas till blir därmed att det ska lämnas till alla som kan vara ersättningsberättigade under försäkringen.⁷⁷ Som skadelidande som *“annars kan göra anspråk på ersättning”* räknas även de som kan rikta direktkrav mot försäkringsbolaget, varpå dessa även ska lämnas meddelande i de fall försäkringsbolaget åberopar ansvarsbegränsningar.⁷⁸

Försäkringsbolagets meddelandeplikt är dock begränsat till personer det känner till. Bolaget åläggs inte att undersöka vidare vilka personer som kan tänkas vara berättigad till försäkringsersättning.⁷⁹ I det fall ett försäkringsfall inte har inträffat är det svårt att avgöra vem som ska ses som *“den försäkrade”*. En undersökning hos försäkringsbolaget får i så fall göras för att se om någon försäkrad finns antecknad i försäkringsbrevet.⁸⁰ I fall där den försäkrade är satt under förvaltarskap räcker det enligt

⁷³ Se 4 kap. 10 § FAL [...] utan oskäligt dröjsmål lämna ett skriftligt meddelande om detta till försäkringstagaren och till den som annars kan göra anspråk på ersättning.

⁷⁴ Johansson, 2009, s. 39.

⁷⁵ SOU 1989:88 s. 316.

⁷⁶ Bengtsson 1, 2019, s. 333; Johansson, 2009, s. 39.

⁷⁷ Bengtsson förtydligar att det är försäkringstagaren och den som annars skulle ha kunnat få ersättning, närmast en annan försäkrad, som meddelandet ska lämnas till. Bengtsson 1, 2019, s. 333.

⁷⁸ Johansson, 2009, s. 41.

⁷⁹ Bengtsson 1, 2019, s. 334.

⁸⁰ Johansson, 2009, s. 40.

förarbetena att enbart skicka meddelande till den som företräder den försäkrade.⁸¹ Efter ett försäkringsfall ska, enligt specialmotiveringen, meddelande skickas till försäkringstagaren, den försäkrade, och till annan som kan tänkas vara ersättningsberättigad. Det framgår även att det vore önskvärt att bolaget, trots att ersättningskrav ej riktats, så fort som möjligt lämnar meddelande till de försäkrade som det känner till.⁸²

2.3.3.7 När meddelande inte behöver lämnas

Det finns inga regler i FAL som ålägger en skyldighet för försäkringsbolag att meddela att ersättningen inte kommer utgå för en skada eller förlust som bolaget anser inte omfattas av försäkringen. Enligt Johansson skulle man mot denna bakgrund kunna anse att någon meddelandeplikt inte föreligger för försäkringsbolag när bolaget vill åberopa villkor och regler för att ersättningsansvar ska undgås.⁸³

I FAL finns undantagsregler med syfte att resultatet inte ska bli oskäligt ellet stötande på grund av svek från den försäkrade eller att denne har agerat i strid mot tro och heder. I det fall en försäkringstagare vid fullgörandet av sin upplysningsplikt eller vid tecknandet av ett försäkringsavtal har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder, är avtalet ogiltigt och försäkringsbolaget fritt från ansvar för möjliga framtida försäkringsfall därefter.⁸⁴ Om avtalet är ogiltigt föreligger naturligtvis ingen meddelandeplikt. I det fall en försäkringstagare eller den försäkrade förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder vid ingånget försäkringsavtal kan försäkringsbolagets meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 § FAL ej aktualiseras. Vid ett eventuellt framtida krav kan bolaget således avvisa kravet utan att tidigare meddelande om ansvarsbegränsning lämnats. Svårigheter kan dock tänkas förekomma vad gäller försäkringsbolagets möjlighet för att styrka att svek föreligger.⁸⁵

2.3.4 Tillämpbar även vid företagsförsäkring enligt 8 kap. 16 § FAL

8 kap. 16 § 1 st. FAL lyder:

“Om försäkringsbolaget får kännedom om ett förhållande som vid försäkringsfall kan föranleda ansvarsbegränsning enligt 9–12 §§, tillämpas 4 kap. 10 §.”

Paragrafen ger en rak tillämpning av 4 kap. 10 § vid företagsförsäkring. Bengtsson har i princip samma resonemang här som för 4 kap. 10 §. Bengtsson anför dock att, det är vid fråga om när försäkringsbolaget upptäckt ett längre pågående missförhållanden som det

⁸¹ SOU 1989:88 s. 316.

⁸² Ibid; Johansson, 2009, s. 40.

⁸³ Johansson, 2009, s. 35.

⁸⁴ Se 4 kap. 2 § 1 st. FAL.

⁸⁵ 4 kap. 10 § 1 st. sista meningen FAL; Johansson, 2009, s. 36.

kan motiveras att försäkringsbolaget ska meddela försäkringstagaren att ansvarsbegränsning kan bli aktuell. Bengtsson ger som exempel att missförhållandet upptäcks *“t.ex. vid en besiktning eller i samband med regleringen av en skada”*.⁸⁶

2.4 Meddelande efter inträffad skada

2.4.1 Regleringen av försäkringsfall enligt 7 kap. FAL

2.4.1.1 Den ersättningsberättigades anmälningsplikt

Efter att ett försäkringsfall inträffat är 7 kap. FAL tillämpligt vid konsumentförsäkringar. Kapitlet blir till stor del tillämpligt även vid företagsförsäkringar genom 8 kap. FAL.⁸⁷ Enligt reglerna i 7 kap. FAL åläggs den ersättningsberättigade att, inom viss tid och i enlighet med försäkringsavtalets villkor, anmäla försäkringsfallet samt medverka till dess utredning. I de fall den försäkrade inte uppfyller kraven enligt dessa regler kan ersättningen sättas ner.⁸⁸

2.4.1.2 Försäkringsbolagets skadereglering

I motiveringen i propositionen till 7 kap. 1 § FAL framgår det att den gamla konsumentförsäkringslagens⁸⁹ skadereglering verkar ha fungerat väl, varpå skaderegleringen därför bör ansluta till denna.

7 kap. 1 § 1-2 st. 1 men.⁹⁰ FAL lyder:

“Ett försäkringsbolag som har fått underrättelse om ett försäkringsfall skall utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att skadan skall kunna regleras. Skaderegleringen skall ske skyndsamt och med beaktande av den försäkrades och annan skadelidandes behöriga intressen.

Försäkringsersättning som inte avser periodiska utbetalningar skall betalas senast en månad efter det att den ersättningsberättigade har anmält försäkringsfallet och lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten.”

Första stycket reglerar försäkringsbolagets skyldigheter efter att det fått underrättelse om ett försäkringsfall. Enligt Bengtsson innefattar utredningsplikten att försäkringsbolaget ska genast påbörja skaderegleringen och genomföra denna så snabbt och smidigt som möjligt.⁹¹ Ett skyndsamhetsrekvisit föreligger således vid skaderegleringen. Bolaget ska på ett aktivt sätt delta i utredningen och säkerställa att de

⁸⁶ Bengtsson 1, 2019, s. 426.

⁸⁷ Se 8 kap. 19 och 20 1st. §§ FAL.

⁸⁸ Johansson, 2009, s. 34.

⁸⁹ Konsumentförsäkringslag (1980:38), upphävd i och med FAL:s tillkomst.

⁹⁰ Tillämplig även vid företagsförsäkring via 8 kap. 19 § 1 st. FAL.

⁹¹ Bengtsson 1, 2019, s. 366.

som har giltiga ersättningsanspråk ska få dessa ersatta. Bolaget kan således inte förhålla sig passivt fram tills dess att den ersättningsberättigade uppfyller kraven för att ersättning ska uppfyllas.⁹² Skaderegleringen ska uppfylla kravet på *god försäkringsstandard*.⁹³ På samma sätt åligger det den ersättningsberättigade att bidra i försäkringsbolagets utredning.⁹⁴

2.4.1.3 När försäkringsbolaget åberopar att försäkringen inte täcker skadan

För fall där försäkringsbolaget anser att skadereglering inte ska ske, ges en kort vägledning i propositionen: *“Det innebär bl.a. att försäkringsbolaget utan uppskov skall vidta åtgärder för att skadan skall regleras och därvid iaktta den försäkrades och andra skadelidandes behöriga intressen. I detta ligger också att bolaget utan oskäligt dröjsmål ger dem ett meddelande om bolaget åberopar en ansvarsbegränsning. Detsamma bör gälla om bolaget åberopar försäkringsvillkoren till befrielse från ansvar.”*⁹⁵ Den första meningen känns igen från lagtextens första stycke. Den andra meningen återfinns inte i lagtext, men ger för handen att det efter en inträffad skada, vid försäkringsbolagets skadereglering, kan föreligga en meddelandeplikt även här.⁹⁶ Den understrukna meningen följs inte upp vidare i varken lagtexten eller på något annat ställe i förarbetena. Enligt Johansson kan således slutsatsen dras att det inte går att hävda att någon lagstadgad meddelandeplikt föreligger för försäkringsbolag som vill åberopa att en skada inte täcks av försäkringen. Däremot får det i skaderegleringsprocessen anses föreligga en skyldighet, att utan dröjsmål, meddela den försäkrade om att försäkringsbolaget anser att skadan inte täcks av försäkringen.⁹⁷ Bengtsson anser att det inom 7 kap. 1 § FAL åligger försäkringsbolaget vid skaderegleringen att meddela sin motpart om det anser att det har grund enligt avtal eller i lag att begränsa sitt ansvar.⁹⁸

2.4.1.4 Ingen uttrycklig meddelandeplikt

Till skillnad från 4 kap. finns det inte någon reglering i 7 kap. FAL som styr huruvida en meddelandeplikt föreligger för de fall som regleras i kapitlet. Det finns inte heller någon hänvisning till den meddelandeplikt som föreligger före försäkringsfall enligt 4 kap. FAL. Enligt Johansson kan man ifrågasätta varför en meddelandeplikt i 7 kap. FAL inte behandlats av lagstiftaren. Johansson anser att behovet borde vara lika stort både

⁹² Lindell-Frantz, 2018, s. 139 f.

⁹³ Se 4 kap. 3 § FRöL; Betecknades tidigare god försäkringssed; Innebörden av begreppet utvecklas i uppsatsens avsnitt 4.3.3 om God försäkringsstandard.

⁹⁴ Se andra stycket i lagtexten ovan.

⁹⁵ Prop. 2003/04:150 s. 196; Uppsatsförfattarens understrykning.

⁹⁶ Johansson, 2009, s. 44.

⁹⁷ Ibid, s. 34 ff.

⁹⁸ Bengtsson 1, 2019, s. 367.

före som efter ett skadefall inträffat, men att skillnaden möjligen kan hänvisas till att en uttrycklig regel om meddelandeplikt i skaderegleringsfallen kan ha ansetts icke nödvändig.⁹⁹

2.5 Meddelandepliktens frist

Från och med det att försäkringsbolaget fått kännedom om de förhållanden som utgör grunden för ansvarsbegränsning börjar fristen för meddelandeplikten löpa.¹⁰⁰ Hur lång tid har bolaget på sig att utföra sin meddelandeplikt?

Utgångsläget för försäkringsbolagets frist att utföra sin meddelandeplikt är att meddelandet ska lämnas *“utan oskäligt dröjsmål”*.¹⁰¹ Enligt förarbetena motiveras fristen med att *“Meddelandet från försäkringsbolaget skall lämnas utan oskäligt uppehåll, vilket ger ett visst rådrum.”* Lagrummet är inte att förstå så att bolaget får ta den tid i anspråk som krävs för att avgöra till hur stor del nedsättningen bör ske, utan enbart om nedsättning ska ske.¹⁰² Bedömning om reklamationsfristens längd ska göras från fall till fall, varpå situationens specifika omständigheter blir avgörande. Enligt Hultmark utgörs bedömningen av skälig tid för reklamation vid kontraktsbrott utifrån de olika intressen som ska tillvaratas genom kravet på reklamation, samt de omständigheter som är relevanta för skälighetsbedömningen.¹⁰³

Johansson konstaterar att det är magert med material vad gäller tidsfristen för försäkringsbolags meddelandeplikt. Johansson ger ett exempel med ett försäkringsbolag som fått reda på att det erhållit felaktig information av försäkringstagaren, varpå bolaget meddelar denne att utredning i ärendet krävs. Utredningen drar ut på tiden och bolaget återkommer först efter sju månader med ett besked. Johansson anser i föredraget fall att det ursprungliga meddelandet bör anses utfört utan oskäligt dröjsmål, men att utredningen på sju månader bör utgöra en för lång tid. Fall som inte kräver någon form av utredning eller informationsinhämtning är svåra att tänka sig, varpå försäkringsbolaget vart fall bör ha några månader på sig innan meddelande måste lämnas. När bolaget väl har alla uppgifter krävs det att meddelande lämnas relativt omgående.¹⁰⁴

Det förekommer att försäkringsbolagen ibland begär in ytterligare information för att kunna utreda huruvida brott mot biförpliktelserna förelegat. Ett meddelande till

⁹⁹ Johansson, 2009, s. 34 f.

¹⁰⁰ Se avsnitt 2.2.3.2 om När har försäkringsbolaget fått kännedom om förhållandet?; Johansson, 2009, s. 43.

¹⁰¹ Se uppsatsens avsnitt 2.2.3.5 om När ska försäkringsbolaget anses ha fått kännedom om förhållandet?; Johansson, 2009, s. 42.

¹⁰² Prop. 2003/04:150 s. 426; Samma motivering återfinns även i SOU 1989:88 s. 316.

¹⁰³ Hultmark, 1996, s. 58.

¹⁰⁴ Johansson, 2009, s. 43.

försäkringstagaren om att ytterligare uppgifter behövs för att utreda ärendet gör att denne kan anta att försäkringsbolaget överväger att sätta ned ersättningen. Försäkringsbolaget kan däremot inte vänta för länge med att undersöka ärendet. Enligt Johansson förefaller försäkringsbolagets rätt att åberopa nedsättningsgrunden vara förfallen om ärendet skulle bli liggande under ett halvår utan åtgärd. Detsamma gäller om bolaget inte inlett en skadeutredning under en lång tid.¹⁰⁵

Försäkringsbolaget kan ibland vilja invänta utredning eller information från läkare, polis eller andra liknande enheter. Under vanliga omständigheter kan man anse att försäkringsbolaget har rätten att invänta utredningsrapporten eller informationen, anser Johansson. Bolaget bör rimligen ange att, det på grund av svårigheter att avgöra utredning om brott mot biförpliktelser, vill avvakta tills det fått del av utredningsrapporten eller annan information. Detta blir i synnerhet aktuellt i fall när försäkringsbolaget misstänker svikligt förfarande.¹⁰⁶

2.6 Rättsföljden av åsidosatt meddelandeplikt

Rättsföljden av att försäkringsbolaget inte fullföljer sin meddelandeplikt är att det helt förlorar sina rättigheter, oberoende av på vilket sätt meddelandeplikten försumrats, att åberopa det ansvarsbegränsande förhållandet.¹⁰⁷ Denna påföljd är sträng och på samma nivå som brott mot de reklamationsregler som återfinns inom den allmänna kontraktsrätten.¹⁰⁸ Utsläckning av försäkringsbolagets rättighet att åberopa ansvarsbegränsning sker inte i det fall en försäkringstagare eller den försäkrade förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.¹⁰⁹ Vid ett eventuellt framtida krav kan bolaget avvisa kravet utan att tidigare meddelande om ansvarsbegränsning lämnats. Försäkringsbolagets möjlighet att styrka att svek föreligger är dock inte utan hinder.¹¹⁰

Den nyss omnämnda rättsföljden gäller för försäkringsfall som ännu ej inträffat; efter ett försäkringsfall inträffat regleras rättsföljden istället av reglerna i 7 kap. FAL.¹¹¹ I förarbetena stadgas att även vid inträffat försäkringsfall ska bolaget lämna ett meddelande om att bolaget åberopar ansvarsbegränsning.¹¹² Däremot stadgas det inget om att påföljden av ej fullförd meddelandeplikt skulle vara att bolaget helt förlorar sina rättigheter.¹¹³

¹⁰⁵ Johansson, 2009, s. 48 f.

¹⁰⁶ Ibid, s. 49.

¹⁰⁷ Hellner, 1965, s. 161f.; Johansson, 2009, s. 48.

¹⁰⁸ Munukka, 2007, s. 399.

¹⁰⁹ Se uppsatsens avsnitt 2.2.3.7 om När meddelande inte behöver lämnas.

¹¹⁰ 4 kap. 10 § 1 st. sista meningen FAL; Johansson, 2009, s. 36.

¹¹¹ Se uppsatsens avsnitt 2.2.3 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §.

¹¹² Prop. 2003/04:150 s. 196.

¹¹³ Johansson, 2009, s. 48.

3 Wipdomen (Svea hovrätt T 11693-17)

3.1 Inledning

Wipdomen rör försäkringsbolags meddelandeplikt när försäkringstagaren brutit mot biförpliktelse. Som redogjorts för ovan föreligger en meddelandeplikt för försäkringsbolaget när det får kännedom om förhållandet innan en inträffad skada. Någon sådan lagstadgad plikt finns ej efter inträffad skada.

Det intressanta med Wipdomen är att hovrätten konstaterade att en meddelandeplikt efter inträffad skada faktiskt förelåg för försäkringsbolaget genom allmänna kontraktsprinciper. Hovrättens resonemang är därför av extra intresse i detta kapitel. Wipdomen kan sammanfattas som följer.

3.2 Referat

3.2.1 Bakgrund

Wip bedrev handelsverksamhet av diverse kläder genom flertalet butiker under 2015. Huvuddelen av Wips varulager var placerat i en byggnad utanför Karesuando som 2015 drabbades av en brand som förstörde de varor som lagerhölls där. Dagen branden utbröt hade Wip en gällande allriskförsäkring hos Moderna som omfattade skada genom brand.

I lagerlokalen fanns utöver varorna även en buss garagerad. Försäkringsvillkoren innehöll en säkerhetsföreskrift som stadgade att garagering av motorfordon inte fick ske i varulagret utan försäkringsbolagets medgivande. I försäkringsbrevet intogs ett särskilt utformat villkor vilket gav Wip rätten att garagera bussar i ett särskilt avskilt och för ändamålet lämpligt utrymme i lokalen. Vid tillfället för branden stod en buss garagerad i varulagret, vilket inte tillhörde det särskilda utrymmet som avtalats i försäkringsbrevet.

Wip gjorde en skadeanmälan till Moderna i december 2015, varpå Moderna utförde en besiktning av det brandskadade varulagret och fick därmed reda på att en buss varit garagerad i detta vid tillfället för branden. Moderna nekade Wips anspråk på försäkringsersättning och som grund för sitt beslut att Wip inte lyckats styrka värdet och omfattningen av sin skada.

3.2.2 Parternas yrkanden

Wip väckte talan vid domstol och yrkade om att Moderna skulle förpliktas att utge försäkringsersättning för det skadade varulagret. I sitt svaromål i november 2016¹¹⁴ bestred Moderna käromålet och anförde att det inte förelåg ett ersättningsgillt försäkringsfall. Moderna gjorde gällande att Wip brutit mot biförpliktelse. I första

¹¹⁴ Cirka 11 månader efter besiktningen av det brandskadade lagret. Tiden har betydelse för hovrättens bedömning senare.

hand gjordes gällande att Wip, genom uppsåt eller vårdslöshet, brutit mot upplysningsplikten, alternativt inte hade anmält riskökning. I andra hand genom att Wip inte följt de säkerhetsföreskrifter som stod i försäkringsvillkoren. I tredje hand yrkade Moderna på avslag på den ursprungliga grunden, att Wip inte lyckats styrka värdet och omfattningen av skadan.

3.2.3 Wips anförda grunder

Fram till mars 2015 garagerades flertalet bussar i en särskild del i varulagret, men på grund av en skada i golvet kom bussarna att parkeras på andra delar av varulagret. Wip menade att det hade fått tillstånd att garagera bussar i hela lokalen, och Wip hade ingen anledning att tro något annat. Wip anförde även att i det fall att försäkringsbolaget velat begränsa området som bussarna fick garageras på så skulle detta vara en sådan begränsning av försäkringsskyddet som det måste lämna information om.¹¹⁵ Utöver sådan information skulle även Moderna lämna viktiga säkerhetsföreskrifter och följderna av att de inte efterlevs till Wip snarast efter avtalsslutet.¹¹⁶ Wip anförde även att underlåtelsen att framhålla viktiga säkerhetsföreskrifter medför att Moderna inte får åberopa dessa enligt 2 kap. 8 § FAL.

Wip ansåg att Moderna inte uppfyllt sin meddelandeplikt i tid och att försäkringsbolaget därmed har förlorat rätten att åberopa ansvarsbegränsningar i enlighet med 4 kap. 10 § och 7 kap. 1 § FAL. Wip påtalade att det stod en buss garagerad i varulagret för Moderna i och med anmälan av skadan. Modernas skadehandläggning drog ut på tiden eftersom Moderna ville ta del av Wips leverantörsfakturor, vilka inte kunde översändas eftersom dessa till stor del förstörts i branden. Kontakt mellan Wip och Moderna skedde flertalet gånger. Efter en tid lämnade Moderna besked om avslag, och angav som grund att Wip inte styrkt skadan. Wip väckte talan mot Moderna vid domstol som först vid sitt svaromål i november 2016 åberopade ansvarsbegränsningar för första gången. Försäkringsbolaget ska därför, enligt Wip, anses vara i dröjsmål med att åberopa ansvarsbegränsningar och därmed ha förlorat rätten att göra åberopandet gällande.

3.2.4 Modernas anförda grunder

Genom att låta en buss stå garagerad i varulagret hade Wip brutit mot flera av de biförpliktelser för följer av lag och försäkringsvillkoren, däribland upplysningsplikten och skyldigheten att anmäla riskökning till Moderna. På grund av dessa omständigheter ansåg Moderna att dess ansvar var begränsat på så vis att Wip inte har rätt till någon

¹¹⁵ 2 kap. 2 § FAL. Tillämplig vid företagsförsäkring genom 8 kap. 1 § FAL.

¹¹⁶ 2 kap. 4 § 1 st. 4 p. FAL. Tillämplig på företagsförsäkring genom 8 kap. 1 § FAL.

försäkringsersättning. Moderna anförde vidare att bestämmelserna i 4 kap. 10 § och 7 kap. 1 § FAL varken är tillämpliga avseende upplysningsplikten, riskökning eller säkerhetsföreskrifter samt att någon rättsföljd av ett eventuellt dröjsmål enligt 7 kap. 1 § FAL med att åberopa ansvarsbegränsningar inte kan göras gällande.

Moderna utvecklade sin talan och anförde att det inte hade kännedom om garageringen innan brandens utbrott. Efter försäkringsfallet inträffat har Moderna inte varit i dröjsmål med att åberopa ansvarsbegränsningar. Tidpunkten för Modernas åberopande av ansvarsbegränsningar är inte relevant eftersom det inte finns stöd i lag för att göra gällande påföljder vid dröjsmål enligt 7 kap. 1 § FAL.

Moderna påpekade att både enligt försäkringsvillkoren och enligt lag stadgas att Wip har en upplysningsplikt för information som kan ha betydelse för ifall försäkringen ska meddelas.¹¹⁷ Enligt Moderna hade Wip uppsåtligt, eller av oaktsamhet, inte utfört sin upplysnings- eller rättelseplikt. Moderna ansåg även att Wip, genom att placera en buss i varuhuset, ökat risken för ett försäkringsfall, varför underlåtenhet att anmäla riskökning föreligger.¹¹⁸ Moderna menade att sambandet mellan bussens förekomst i varulagret, åsidosättandet av säkerhetsföreskrifter, och den inträffade skadan var sådan att det kan inte antas annat än att skadan ej skulle ha uppkommit eller uppnått den storlek som inträffade ifall Wip hade följt säkerhetsföreskriften. Nedsättning till noll kronor ska därför ske av eventuell ersättning.

Moderna anförde vidare att informationsplikten vid företagsförsäkring existerar bara om det inte kan antas att kunden saknar behov av informationen.¹¹⁹ Moderna meddelade Wip att garagering enbart fick ske i det särskilda utrymmet. Vidare information kan inte ha ansetts nödvändig. Den av Wip åberopade bestämmelsen i 2 kap. 8 § FAL gäller vid konsumentförsäkringar och äger inte tillämpning vid företagsförsäkringar.

Moderna hävdade att det inte kunde värdera varorna med det underlag Wip tillhandahöll. Wip hade inte styrkt förvärv, innehav eller värde på egendomen. Wip hade ej kunnat styrka att egendomen skadats. Moderna hävdade därför att Wip inte styrkt sin skada.

3.2.5 Tingsrättens bedömning i korthet

Tingsrätten undersökte i stort sett samma källor som låg till grund för hovrättens bedömning nedan. Tingsrätten fann att det med hänsyn till 7 kap. 1 § FAL:s ordalydelse, att FAL i övrigt inte reglerar meddelandeplikt efter skada, samt att i doktrin råder en

¹¹⁷ Se 8 kap. 8 § FAL.

¹¹⁸ Se 8 kap. 10 § FAL.

¹¹⁹ Se 2 kap. 2 och 4 §§ FAL, som äger tillämpning på företagsförsäkringar genom 8 kap 1 § FAL.

oklarhet vad rättsföljden skulle bli av en underlåten meddelandeplikt efter skada, har Modernas underlåtenhet att meddela Wip inte medfört att försäkringsbolaget förlorat sin rätt att åberopa ansvarsgrunder. Vidare fann Tingsrätten att Wip brutit mot upplysningsplikten enligt FAL och försäkringsvillkoren, och att Moderna styrkt att det inte lämnar försäkrings i det fall upplysningsplikten fullföljts. Tingsrätten konstaterade att ersättningsgillt försäkringsfall således inte förelåg, varpå Wips käromål ogillades.

3.2.6 Hovrättens bedömning

3.2.6.1 Har Moderna en meddelandeplikt?

Hovrätten inledde sin utredning med att utreda ifall Moderna hade en meddelandeplikt och, om sådan fanns, huruvida möjligheten för Moderna att göra gällande ansvarsbegränsningar på grund av att Wip har brutit mot vissa biförpliktelser har gått förlorad. Hovrätten konstaterade att av 4 kap. 10 § FAL framgår att ett försäkringsbolag har en meddelandeplikt i de fall det får kännedom om förhållande som kan komma att orsaka ett försäkringsfall som kan medföra ansvarsbegränsning enligt 4 kap. FAL.¹²⁰ Meddelandet ska ske skriftligen och utan oskäligt dröjsmål.¹²¹ Utför inte försäkringsbolaget detta förlorar det rätten att åberopa det ansvarsbegränsande förhållandet. Hovrätten konstaterade att det i lagrådsremissen i förarbetena fanns en meddelandeplikt även efter ett försäkringsfall inträffat, men att den slutgiltiga bestämmelsen saknar en meddelandeplikt efter försäkringsfall.¹²²

Hovrätten utredde därefter de skyldigheter försäkringsbolaget har i samband med skadereglering. Försäkringsbolag som har fått underrättelse om ett försäkringsfall ska utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att skadan ska kunna regleras. Skaderegleringen ska ske skyndsamt och med beaktande av den försäkrades och annan skadelidandes behöriga intressen.¹²³ Hovrätten konstaterade att det av förarbetena framgår att ett försäkringsbolag, utan oskäligt dröjsmål, ska meddela om ansvarsbegränsning kan komma att åberopas.¹²⁴ Hovrätten hänvisade till Bengtssons kommentar om bestämmelsen, vari han anför att bolaget självfallet bör klargöra i sitt meddelande till den som begär ersättning i det fall bolaget anser sig ha grund för ansvarsbegränsning enligt FAL eller försäkringsavtalet. Hovrätten anförde vidare att Bengtssons påstående även styrks i övrig doktrin.¹²⁵

¹²⁰ Paragrafen äger tillämpning även vid företagsförsäkring enligt 8 kap. 16 § FAL.

¹²¹ Se avsnitt 2.2.3.5 om Meddelandets formkrav.

¹²² Se avsnitt 2.2.3 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §; Se även lagrådsremissen och Lagrådets yttrande, prop 2003/04:150 s. 971 och s. 1066.

¹²³ Se avsnitt 2.3.5.2 Försäkringsbolagets skadereglering.

¹²⁴ Prop 2003/04:150 s. 196.

¹²⁵ Bengtsson 1, 2019, s. 366 f.; Johansson, 2009, s. 31 ff.; Munukka, 2010, s. 597.

Hovrätten hänvisade sedan till Högsta domstolens uttalanden i flertalet fall som utgör rättspraxis att, det i kommersiella förhållanden, grundat på allmänna kontraktsrättsliga principer, får anses föreligga ett krav att i det fall en avtalspart vill göra påföljder gällande kan denne inte förhålla sig passiv. Passiviteten kan medföra en förlust för parten att åberopa rätten mot motparten.¹²⁶ Passiviteten kan bland annat innefatta när motparten inrättat sig efter ett visst förhållande i tron om att det är rättsligt korrekt eller i fall där en part har gett ett intryck till motparten om att parten eftergett sin rätt alternativt under mycket lång tid underlåtit att göra denna rätt gällande.¹²⁷

Hovrätten konstaterade att det fanns stöd för att ett försäkringsbolag, även efter ett försäkringsfalls inträffande, har en meddelandeplikt enligt såväl förarbeten, rättspraxis som doktrin. De rättsliga konsekvenserna av en underlåtelse av en sådan meddelandeplikt är däremot osäker eftersom varken förarbetena eller doktrin ger någon närmare vägledning.

3.2.6.2 Modernas passivitet

Hovrätten fortsatte sin utläggning genom att notera att det i doktrin har anförts att ett försäkringsbolag kan förlora rätten att åberopa brott mot biförpliktelser på grund av allmänna principer om verkan av passivitet. Detta torde vart fall vara fallet när försäkringsbolaget, trots att det känner till förhållandet, inte över huvud taget nämner möjligheten till nedsättning trots upprepade kontakter med den försäkrade. Från det att försäkringsbolaget fått faktisk kännedom om förhållandet som kan föranleda ansvarsbegränsning har en period om några månader ansetts skälig innan meddelande om nedsättning åberopas. En längre tid än så, utan att bolaget lämnar meddelande, har ansetts tveksam. Det har även anförts i doktrin att försäkringsbolaget borde ha rätt att inte behöva precisera hur bolaget ställer sig till nedsättningsfrågan tills vidare, så länge det har lämnat meddelande om det ansvarsbegränsande förhållandet.¹²⁸

Hovrätten anförde vidare att allmänna kontraktsrättsliga principer om verkan av passivitet bör kunna innebära att ett försäkringsbolag, som inte utför sin meddelandeplikt utan oskäligt dröjsmål, inte längre kan göra gällande ansvarsbegränsningar. Hovrätten ansåg även att försäkringsbolagets lojalitetsplikt kan vägleda bedömningen av vilken rättslig följd en för sent utförd meddelandeplikt ska ha.¹²⁹ Den ersättningsberättigades intresse av att få information av betydelse för

¹²⁶ Enligt Högsta domstolen får uttalandena ge uttryck för en allmän skyldighet att informera motparten. Skyldigheten grundas bland annat på lojalitetsskäl.

¹²⁷ Hovrätten hänvisar här till Högsta domstolens rättspraxis i mål NJA 2018 s. 171, NJA 2018 s. 127, NJA 2017 s. 1195, NJA 2017 s. 203 och NJA 2002 s. 630.

¹²⁸ Johansson, 2009, s. 46 ff.

¹²⁹ Jmf. Munukka, 2010, s. 597.

bedömningen, samt skyldigheten för försäkringsbolag att vara aktivt vid skaderegleringen är även av betydelse.¹³⁰

3.2.6.3 Förlorat rätt att åberopa ansvarsbegränsningar

Hovrätten påpekade att Modernas skadereglering pågick i cirka nio månader, varunder kontakt skedde flertalet gånger med Wip. Moderna avslutade skaderegleringsärendet genom att ge avslag på Wips begäran om ersättning. Av beslutet framgick att Moderna avlog begäran på grund av att Wip inte inkommit med det efterfrågade underlaget och därmed inte kunnat styrka sin skada samt att Moderna inte kunde se att något annat underlag skulle komma att presenteras. I det slutliga beslutet framgår således inte att försäkringsbolaget ansåg att Wip brutit mot vissa biförpliktelser och att försäkringsbolagets ansvar därmed var begränsat.

Hovrätten konstaterade att Moderna från och med den 15 december 2015 hade kännedom om att en buss stod garagerad i varulagret.¹³¹ Trots denna kännedom påpekade inte Moderna vid något tillfälle under skaderegleringen att Wip hade begått ett avtalsbrott och därmed inte skulle ha någon rätt till försäkringsersättning. Först i Modernas svaromål i tingsrätten, cirka elva månader efter det att Moderna fått kännedom om den garagerade bussen, åberopades ansvarsbegränsningar. Moderna har inte angett något särskilt skäl till varför man inte tidigare informerade Wip om att man ansåg att bolagets ansvar var begränsat.

Hovrätten fastslog att det otvivelaktigt legat i Wips intresse att skyndsamt ta del av Modernas inställning till försäkringsersättningskravet efter branden. Intresset grundar sig på den utsatta ekonomiska situation som Wip befann sig i samt att Wip haft ett intresse av att få reda på att Moderna ansåg att Wip brutit mot vissa biförpliktelser. Wip har således även haft ett intresse av information för att så tidigt som möjligt kunna säkra bevis till stöd för sitt yrkande. Agerandet från försäkringsbolaget kan ha gett Wip ett intryck av att ersättning skulle komma att utgå om Wip inkom med tillräckliga underlag och att bussens placering i varulagret aldrig skulle aktualiseras. Hovrätten ansåg att det slutliga beslutet från Moderna även kan tolkas på detta sätt och att Wip hade anledning att utgå från dess innehåll när Wip övervägde om talan skulle väckas vid tingsrätt. Med hänvisning till det ovan anförda konstaterar hovrätten att Moderna varit i dröjsmål med att påtala för Wip att Moderna ansett att dess ansvar var begränsat. Dröjsmålet får som följd att Moderna förlorat rätten att åberopa ansvarsbegränsningar.

¹³⁰ Lindell-Frantz, 2018, s. 138 ff.

¹³¹ Det var vid denna tidpunkt Moderna besökte det skadade lagret. (Författarens anmärkning).

3.2.6.4 Wips påstådda skada

Hovrätten prövade därefter huruvida Wip kunde styrka värdet och omfattningen av det förstörda varulagret. Enligt försäkringsvillkoret skulle varorna värderas till vad det skulle ha kostat att ersätta dem med likvärdiga varor vid skadetillfället med avdrag för inkurans eller annan värdeminskande omständighet.

Hovrätten konstaterade att det inte fanns någon förteckning över de varor som fanns i lagret vid skadetillfället. Vittnesmålen från de som hörts på Wips begäran gav ej större klarhet i varulagrets värde heller. Hovrätten fastslog att varulagrets värde och omfattning inte tillförlitligen utretts. Wip hade därmed inte styrkt skadans storlek.

3.2.7 Kort sammanfattning

Tingsrätten fann att Moderna ej förlorat rätten att åberopa ansvarsbegränsningar, samt att något ersättningsgillt försäkringsfall ej förelåg, varpå Wips käromål ogillades. Till skillnad från tingsrätten kom hovrätten fram till att Moderna hade förlorat rätten att åberopa ansvarsbegränsningar på grund av en för sent utförd meddelandeplikt efter inträffad skada. Hovrätten konstaterade därefter att Wip inte lyckats styrka sin påstådda skadas omfattning och värde, varpå Wips käromål ogillades.

4 Rättspraxis och doktrin bakom hovrättens domskäl

4.1 Inledning

För att kunna göra den analys som krävs i slutet på denna uppsats, så behöver de rättskällor som hovrätten lägger till grund för sitt domslut undersökas. I referatet från Wipdomen har källorna delvis omnämnts redan, men i detta kapitel görs en bredare utläggning av principerna bakom domen. Först återges ett kort referat på de domar från Högsta domstolen som hovrätten hänvisade till. Fokus har lagts på de principer Högsta domstolen menar gäller när en part förhåller sig passiv i ett avtalsförhållande. NJA 2017 s. 1195 och NJA 2018 s. 127 har inte beaktats eftersom det första fallet behandlar säljarens svikliga förfarande och det senare rör konsumentförhållanden, och de ligger därför utanför ramen för denna uppsats. Därefter beskrivs lojalitetsplikt i allmänhet, för att sedan redogöra för källor med försäkringsbolags lojalitetsplikt i synnerhet. Försäkringsbolags lojalitetsplikt har i doktrin ansetts kopplat till god försäkringsstandard, varpå plats getts för att beskriva principen. Slutligen undersöks vilken allmän verkan passivitet har enligt doktrin.

4.2 Rättspraxis

4.2.1 NJA 2002 s. 630 (Restaurang Pelé)

Twisten rörde ett fel i entreprenaden enligt besiktningsprotokollet, och huruvida byggbolaget accepterat besiktningsresultatet genom sin passivitet, eftersom byggbolaget inte påkallat överbesiktning eller hänskjutit frågan ifall fel i entreprenaden föreligger till prövning. Enligt det standardavtal som gällde mellan parterna fanns det en plikt för byggbolaget att meddela beställaren om det ansåg att det inte var ansvarig för felet.

Högsta domstolen konstaterade att meddelandeplikten har som syfte att klargöra för beställaren om entreprenören kan komma att påstå att han inte ansvarar för felet och ersättning för tilläggsarbete kan komma att utkrävas. Högsta domstolen anförde att en försummad meddelandeplikt, trots att det inte står uttryckligen i standardavtalet, bör medföra att entreprenören inte skulle kunna kräva sådan ersättning. Dock bör det inte medföra att entreprenörens rätt att ifrågasätta riktigheten i det underliggande besiktningsprotokollet utsläcks.

Högsta domstolen anförde vidare att en meddelandeplikt kan föreligga för en part som är medveten om att motparten inrättat sig på ett specifikt sätt i förlitan på en rättslig bedömning som är felaktig, eller om en part givit motparten skäl att tro att han eftergivit sin rätt, eller när en part under en väldigt lång tidsperiod inte gjort sin rätt gällande.

4.2.2 NJA 2017 s. 203 (KRAV-mjölken)

Två bröder levererade mjölk till ett mejeri. Mejeriet skulle enligt ett särskilt avtal betala ett extra tillägg för att mjölken var av KRAV-standard. I december 2003 slutade mejeriet att betala detta tillägg och gjorde gällande att mjölken inte höll KRAV-standard. Trots det uteblivna tillägget fortsatte bröderna att leverera mjölk till mejeriet. I januari 2014 väckte bröderna talan mot mejeriet och yrkade att mejeriet skulle förpliktas att betala det extra tillägget för en viss retroaktiv period. Mejeriet invände att brödernas reklamation, utförd i november 2013, var gjord för sent.

Högsta domstolen konstaterade bland annat att det i doktrin framförts att avtalsparter, framförallt vid långvariga avtal, har ömsesidiga rättigheter och skyldigheter.¹³² Häri ryms att de bland annat ska verka lojalt mot varandra under avtalstiden, vilket medför att de ska klargöra sin uppfattning för sin motpart i olika avseenden. Detta gäller också när ena parten anser att den andre har begått ett avtalsbrott. Högsta domstolen utgick även från allmänna kontraktsrättsliga principer och konstaterade att “[...] *en avtalspart som vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott, t.ex. skadestånd, inte kan förhålla sig passiv.*”

Högsta domstolen fann att mejeriet gjort en obefogad hävning av avtalet om extra tillägg, eftersom det inte kunde styrka att varan var behäftad med fel, i detta fall att mjölken ej var av KRAV-standard. Trots den obefogade hävningen konstaterade Högsta domstolen att det förelåg bröderna en plikt att meddela mejeriet att de inte accepterade hävningen av tilläggsavtalet. Eftersom bröderna ej gjort detta har de förlorat rätten att kräva det extra KRAV-tillägget retroaktivt.

4.2.3 NJA 2018 s. 171 (Leksaksaffären i Vimmerby)

Ett hyresavtal av en affärslokal i Vimmerby hade överlåtits från en hyresgäst till en annan genom en inkråmsöverlåtelse år 2002. I hyresavtalet fanns en klausul om att omsättningshyra skulle erläggas ifall vissa försäljningskriterier uppnåddes. Hyresvärden, på grund av att omsättningshyran aldrig införts i dess datorprogram, gjorde emellertid aldrig gällande klausulen mot den första hyresgästen. I december 2012 sa den nya hyresgästen upp avtalet, vilket medförde att hyresvärden fick kännedom om att omsättningshyrorna aldrig betalats och krävde därmed den nya hyresgästen retroaktivt på dessa. Den nya hyresgästen gjorde gällande att avtalet hade ändrats, och att klausulen om omsättningshyra hade fallit bort, på grund av hyresvärdens passivitet.

¹³² Se Ramberg och Ramberg, 2019, s. 38.

Högsta domstolen konstaterade att en plikt kan finnas för en part att ge motparten besked om att ett anspråk kan komma att göras gällande. Denna allmänna skyldighet grundas i att det mellan parterna finns ett lojalitetsförhållande.¹³³

Högsta domstolen anför vidare att ett befintligt avtal kan anses ändrats om passiviteten typiskt sett kunnat ses som en viljeförklaring. För att ett sådant förhållande ska anses föreligga krävs att parten, som har tillämpat ett avtal generöst, har gett motparten ett befogat intryck att han permanent avstått från rätten att åberopa en del av avtalet. För att den passiva parten ska anses kunna ge uttryck för en sådan viljeförklaring krävs som huvudregel att denne haft kunskap om att avtalstillämpningen inte följt vad som ursprungligen avtalats.

Högsta domstolen konstaterade att klausulen ej har avtalats bort, men eftersom hyresvärderna haft tillgång till hyresavtalet och kunna granska detta och gjort gällande sin rätt, får dess passivitet som verkan att denne förlorat rätten att kräva omsättningshyra för perioden fram till hyresgästen sa upp avtalet.

4.3 Allmän lojalitetsplikt

4.3.1 Inledning

För att kunna utreda huruvida lojalitetsplikten kan ligga till grund för en utvidgad meddelandeplikt behöver de underliggande principerna för lojalitetsplikt utforskas och definieras närmare. Munukka har försökt att framställa en sådan definition genom att uppställa ett antal kriterier för hur avtalsparter bör agera i ett avtalsförhållande. Att framställa exakta kriterier för lojalt beteende låter sig däremot inte göras enkelt. Munukka valde således att definiera ett antal allmänna lojalitetsförpliktelser som grund för sin bedömning istället.¹³⁴

Lindell-Frantz har försökt utreda lojalitetspliktens betydelse vid ett försäkringsbolags skadereglering och utgör således grund för kapitlets försäkringsinriktade del.¹³⁵ Munukka har även författat en artikel angående försäkringsbolags lojalitetskrav.¹³⁶ Hellners grundläggande tankar om försäkringsrätt läggs också till grund. Tillsammans utgör arbetena fundamentet för denna framställnings bedömning av vad ett försäkringsbolags lojalitetsplikt innefattar.

¹³³ Se resonemanget i de tidigare redovisade domarna (KRAV-mjölken NJA 2017 s. 203 och Restaurang Pelé NJA 2002 s. 630).

¹³⁴ Munukka, 2007, s. 201 f.

¹³⁵ Lindell-Frantz, 2018, s. 138 ff.

¹³⁶ Munukka, 2010, s. 597.

4.3.2 Begreppen lojalitet och plikt inom juridiken

Begreppet lojalitet anses troligen inneha en positiv laddning och det kan anses vara svårt att argumentera mot påståendet att lojalitet ska gälla mellan avtalsparter. Det kan även uppfattas som obestämt eller moraliserande, samt som ett verklighetsfrånvänt ouppnåeligt ideal, och kan därför stöta på visst motstånd inom rättsliga miljöer.¹³⁷ Enligt Holm kan den franska termen *loyal* anknytas till latinets motsvarighet *lex (leges)*, vilket betyder att termen redan vid denna tidpunkt hade anknytning till juridiken, eftersom *lex* betyder lag.¹³⁸ Enligt Munukka får termen lojalitet vidkännas ett väsentligt rättsligt värde, vilket medför att invändningar att begreppet uteslutande fungerar som moralnorm saknar aktualitet. Till skillnad från lojalitet kan begreppet plikt uppfattas som något negativt laddat. Inom juridiken anses plikt vara så frekvent förekommande, samt ha en så vidsträckt betydelse, att det kan uppfattas som ett värdemässigt neutralt begrepp.¹³⁹ I de följande styckena återges olika allmänna delar av lojalitetsplikt.

4.3.3 Allmän definition av lojalitetsplikt

Holm påvisar att lojalitetsplikten härrör från principen att parter ska agera lojalt mot varandra, och att denna princip återfinns på flera olika rättsområden.¹⁴⁰ De flesta av principerna ger uttryck för liknande tolkningar som nedanstående definition av lojalitetsplikten. Lojalitetsplikten kan allmänt beskrivas som "*att med omsorg iaktta eller tillvarata motpartens intressen*".¹⁴¹ Det framgår av definitionen att det krävs ett partsförhållande för att plikten ska gälla. Däremot framgår det inte om plikten gäller enbart för en eller flera parter i en specifik situation. Vidare framgår det inte heller huruvida plikten är ensidig eller ömsesidig, eller i vilka situationer den ska tillämpas.¹⁴²

Munukka uppställer flera olika definitioner som tillsammans kan användas för att precisera begreppet lojalitetsplikt, samt de normer plikten vilar på. Tre definitioner av intresse är:¹⁴³

- *Tillvaratagandedefinitionen* - "*En plikt att aktivt och uppmärksamt verka för att på bästa sätt tillvarata motpartens intresse.*" Definitionen är snarlik den allmänna definitionen med skillnaden att den uppmanar till ett krav på aktivitet och optimering.
- *Kontrolldefinitionen* - En lojalitetsplikt med likheter av en skyddsplikt i vilken aktivitets- och uppmärksamhetskraven är lägre ställda än i

¹³⁷ Munukka, 2007, s. 77.

¹³⁸ Holm, 2004, s. 9.

¹³⁹ Munukka, 2007, s. 77.

¹⁴⁰ Holm, 2004, s. 86 ff.

¹⁴¹ Munukka, 2007, s. 83.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid, s. 83 f.

tillvaratagandedefinitionen. Plikten innebär att parten ska utföra vissa kontroller i motpartens intresse.

- *Missbruksdefinitionen* - "En plikt att avstå från att missbruka ett rättsligt, kunskapsmässigt, eller ekonomiskt övertag till egen vinning." Denna definition uppmanar parten till att avstå från en viss specifik handling.¹⁴⁴

4.3.4 Lojalitetskravet

4.3.4.1 Förhållandet till generella principer inom avtalsrätten

I de fall vägledning inte kan hämtas genom lag för att tolka avtalet återstår det att tillämpa allmänna avtalsrättsliga principer. I de fall sådana principer anses vara tillämpliga på försäkringsavtalet är i synnerhet principen om *lojalitetsplikt* av intresse, menar Lindell-Frantz.¹⁴⁵ En grundsten i den svenska avtalsrätten är avtalsfriheten. Kravet att iaktta sin motparts intressen kan anses stå i strid med kontraheringsfriheten (att man har rätt att sluta avtal med andra, eller motsatsvis att man har rätt att inte ingå avtal med andra) och dispositionsfriheten (att man har rätt att förhandla fram de villkor man önskar ska gälla för just det avtalet) samt avtalsbundenheten (*pacta sunt servanda*) vilka är grundläggande principer inom avtalsfriheten.¹⁴⁶ Det står även parterna fritt att ingå avtal på det sätt de önskar. Någon särskild procedur eller form krävs således inte.¹⁴⁷

Har inte parterna avtalat om något lojalitetskrav kan detta anses stå i betydande strid med ovanstående principer om avtalsfrihet.¹⁴⁸ Enligt Holm är det dock inte möjligt att avtala om allt, vissa förpliktelser är således underförstådda.¹⁴⁹ Enligt Munukka är dispositioner som inte utgår från partens vilja ett främmande element och därmed inte i linje med dispositionsfriheten.¹⁵⁰ Lojalitetskraven ska ses som objektiva måttstockar och är till stor del förformaterade. Den ena partens disposition bedöms således inte enbart med utgångspunkt i partens egna vilja, utan hänsyn måste också tas till motpartens intressen. I de fall lojalitetskraven innebär en ökad förpliktelse för ena parten står detta i strid med partens rätt att förhandla fram de villkor man önskade. På samma sätt skulle en minskad förpliktelse för parten göra att motpartens framförhandlade villkor inskränks.¹⁵¹

¹⁴⁴ Se även Holm, 2004, s. 181.

¹⁴⁵ Se även Munukka, 2010, s. 588 ff.

¹⁴⁶ Munukka, 2007, s. 71.

¹⁴⁷ Kallas även formfrihet.

¹⁴⁸ Munukka, 2007, s. 73.

¹⁴⁹ Holm, 2004, s. 118.

¹⁵⁰ Munukka hänvisar till att en sträng individualistisk uppfattning av dispositonsfriheten är viljeteorin; Munukka, 2007, s. 73.

¹⁵¹ Ibid.

Enligt Munukka kan avtalsbundenheten uppfattas som en följd av lojalitetskravet. I de fall avtalsbundenheten begränsas, till exempel genom avtalslagens jämningsregler, får det till följd att partens rätt att utöva sin avtalade rätt minskar. På samma sätt inskränks en parts formfrihet när ett formkrav appliceras på ett avtal.¹⁵²

4.2.4.2 Utfyllnad och tolkning av avtal

Holm menar att lojalitetsplikten kan anses utgöra en konkretisering/uttolkning, samt en supplementering av avtalet. De har gemensamt att de ger vart fall ett skydd åt parternas befogade förväntningar vid marknadsbyten.¹⁵³

Enligt Munukka är de främsta funktionerna av lojalitetsplikten att utfylla avtal samt vägleda vid tolkningen av avtalet. Lojalitetsplikt vid avtalsförhållanden kan åskådliggöras genom att ett avtal fylls ut med förpliktelser av krav på omsorg av motpartens intressen.¹⁵⁴ Dessa krav medför ofta att flertalet förpliktelser, trots att dessa inte framgått i parternas viljeförklaringar, blir en del av avtalet. Avtalsutfyllningen kan vara grundad på tillämpning av till viss del redan etablerade regler eller av mera individuellt slag. Det är omdebatterat huruvida det kan anses vara grundat på lojalitetsplikt att följa redan etablerade regler.¹⁵⁵

Lojalitetsplikt i ett avtalsförhållande är inte enbart bestående av utfyllnad. Det åligger även parten att tolka avtalet lojalt. En skyldighet att tolka avtalet lojalt minskar behovet av lojal avtalsutfyllning. Det är däremot svårt att på kontraktuell basis förpliktiga en part att tolka ett avtal lojalt.¹⁵⁶ Munukka anser att en sådan förpliktelse skulle vara överflödig, eftersom lojalitetsstridiga tolkningar redan förhindras av befintliga rättsmedel. I svensk och rätt är det vanligt att en lojal tolkning av ett avtal anses vara en självständig förpliktelse. Munukka drar slutsatsen att en plikt att tolka ett avtal lojalt kan leda till ett konstaterande att det föreligger en lojalitetsförpliktelse.¹⁵⁷ Behovet att utfylla avtal samt vägleda vid tolkning är mindre på på områden som är väl reglerade, likt FAL, än på oreglerade områden.¹⁵⁸ Lindell-Frantz menar att även om försäkringsavtalen regleras av en särskild lag, kan likväl principer eller rättsgrundsatser ha inverkan på hur avtalet ska tolkas.¹⁵⁹

¹⁵² Munukka, 2007, s. 73.

¹⁵³ Holm, 2004, s. 180 f.

¹⁵⁴ Munukka påpekar även att det nödvändigtvis inte behöver vara en förpliktelse. Andra lojala handlingar är tänkbara. Se Munukka, 2007, s. 74.

¹⁵⁵ Ibid, s. 74 och 135.

¹⁵⁶ Munukka menar att svårigheten är både på grund av förpliktelsens karaktär samt av rättssystematiska skäl; Ibid, s. 74.

¹⁵⁷ Ibid, s. 74 f.

¹⁵⁸ Ibid, s. 74 och 91 ff; Munukka, 2010, s. 59.

¹⁵⁹ Lindell-Frantz, 2018, s. 169.

4.3.4.3 Skälighet och förbud mot rättsmissbruk

Munukka använder begreppet lojalitetskrav som ett samlingsbegrepp för den allmänna lojalitetsplikten, *skälighetskravet* samt *förbudet mot rättsmissbruk*.¹⁶⁰ När en part tillgodoser ett annat intresse än det som rättsordningen avsett skydda, och som inte på annat sätt är försvarbart, är en definition av rättsmissbruk. I det fall en avtalspart gör sig skyldig till rättsmissbruk anses lojalitetsplikten ej uppfylld.¹⁶¹ Holm menar att en part inte bör spekulera på den andre partens bekostnad.¹⁶² På samma sätt som det på kontraktuell basis är svårt att förpliktiga en part att tolka ett avtal lojalt påträffas även svårigheter att genom avtal förplikta sin motpart att inte missbruka sina rättigheter.¹⁶³

Skälighets- och rimlighetsnormer utgör till stor del grunden för bedömningen av huruvida uppfyllelse av förpliktelse eller utövande av rättigheter utförts. Inom avtalsrätten har till exempel generalklausulen i avtalslagen ett syfte att reglera oskäligen avtalsvillkor.¹⁶⁴ Munukka menar att det kan vara svårt att urskilja var ett skälighetskrav slutar och en lojalitetsplikt börjar, eftersom dessa två till stor del vilar på principer som delar samma fundamentala idéer. Detta gör däremot nödvändigtvis inte att allt som vilar på skälighetsprincipen även är förenligt med lojalitetskravet.¹⁶⁵ Vad som är skäligt och vad som utgör rättsmissbruk får avgöras från fall till fall med parternas inbördes ställning. Varje begrepp i sig utgör en del av lojalitetskravet, men hålls med fördel separerade för att inte sammanfogas med det trängre begreppet lojalitetsplikt.¹⁶⁶

4.4 Försäkringsbolags lojalitetsplikt

4.4.1 Allmänt om lojalitetsplikt på försäkringsområdet

Vid skapandet av FAL anförde regeringen i propositionen att gamla FAL väsentligen bör föras vidare.¹⁶⁷ I den nya lagen utvidgades försäkringsbolagets förpliktelser till viss del, däribland en reglerad informationsplikt och en allmän meddelandeplikt före försäkringsfall.¹⁶⁸ Däremot saknar FAL en bestämmelse om allmän lojalitetsplikt.¹⁶⁹ Enligt Munukka är behovet av en allmän lojalitetsplikt på ett genomreglerat område inte

¹⁶⁰ Munukka, 2010, s. 589; Munukka, 2007, s. 73.

¹⁶¹ Munukka, 2007, s. 75.

¹⁶² Holm, 2004, s. 181.

¹⁶³ Munukka menar att svårigheten även här grundas av rättssystematiska skäl samt förpliktelsens allmänna karaktär. Munukka, 2007, s. 75.

¹⁶⁴ Holm, 2004, s. 181.

¹⁶⁵ Munukka, 2007, s. 76.

¹⁶⁶ Ibid, s. 74.

¹⁶⁷ Prop 2003/04:150 s. 207.

¹⁶⁸ Se uppsatsens avsnitt 2.2.3 om Efterköpsinformation och 2.3.3 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §; Prop. 2003/04:150 s. 184 och 216; Informationsplikten är enligt Munukka eftergiven jämfört med övriga försäkringsformer; Munukka, 2007, s. 396.

¹⁶⁹ Ibid, 2007, s. 395.

lika starkt.¹⁷⁰ I doktrin har det däremot framförts att en sådan plikt eller sådant krav existerar. Hellner menar att försäkringsavtalet vanligen betecknats som *contractus uberrimae fidei*, alltså ett avtal vari parterna har en plikt “[...] att med största noggrannhet iakttaga vad tro och heder kräver.”¹⁷¹ Munukka beskriver förhållandet som *uberrima fides*,¹⁷² och menar att parterna har förhöjda lojalitetskrav.¹⁷³ De förhöjda lojalitetskraven uttrycks gälla för bägge parter, men är till största delen omnämnt i samband med försäkringstagarens eller den försäkrades förpliktelser gentemot försäkringsbolaget.¹⁷⁴ I propositionen till FAL omnämns inte *uberrima fides*. Istället har ett särskilt förtroendeförhållande uttalats existera mellan parterna. Det särskilda förtroendeförhållandet är underställt den allmänna lojalitetsplikten, vilket följer av av allmänna avtalsrättsliga principer.¹⁷⁵ Främst har kraven på *uberrima fides* aktualiserats för försäkringstagarens upplysningsplikt före försäkringsavtalets slutande, samt under försäkringsperioden. Traditionellt sett har därmed det förhöjda lojalitetskravet enbart varit av formell karaktär eftersom det i praktiken inte varit ömsesidig.¹⁷⁶ Försäkringsbolagets förpliktelse har vanligen uteslutande varit övertagande av risk samt att i samband med ett inträffat försäkringsfall utge ersättning.¹⁷⁷ Kunskapen om risker, försäkringsbolagets villkor och försäkringens omfattning, hos de näringsidkare som tecknar försäkringar är ofta begränsad vilket medför att en sorts obalans uppkommit mellan parterna.¹⁷⁸ Försäkringsbolagen sätter sin tillit till att försäkringstagarnas information vid tecknandet av försäkringen stämmer, eftersom bolaget har liten möjlighet att kontrollera dessa uppgifter. På samma sätt åligger det försäkringstagaren att råda över de risker som dess försäkrade egendom utsätts för, eftersom det troligen är försäkringstagaren som har besittning över denna. Vid försäkring av annat än egendom gäller, med hänseende till försäkringstagarens möjlighet att råda över riskerna, liknande svagare position för försäkringsbolaget. Att försäkringstagarna agerar lojalt både prekontraktuell samt under försäkringstiden är därför av vikt.¹⁷⁹ Den information och de omständigheter som försäkringsbolaget erhåller, oftast från försäkringstagaren, ligger sedan till grund för den premie försäkringstagaren ska betala. Om risken för skada skulle öka, och försäkringstagaren är medveten om detta, måste denne lämna upplysning

¹⁷⁰ Munukka, 2010, s. 594.

¹⁷¹ Hellner, 1965, s. 133.

¹⁷² Ungefär *Den yttersta goda tron*.

¹⁷³ Munukka, 2007, s. 395.

¹⁷⁴ Jmf. Hellner, 1965, s. 133 f; Munukka, 2007, s. 395.

¹⁷⁵ Prop 2003/04:150 s. 124 och 216.

¹⁷⁶ Munukka, 2007, s. 395.

¹⁷⁷ Bengtsson 1, 2019, s. 19 f.

¹⁷⁸ Prop 2003/04:150 s. 207; Munukka, 2007, s. 395.

¹⁷⁹ Munukka, 2007, s. 396.

till försäkringsbolaget om detta.¹⁸⁰ Försäkringsbolagen kan minska risken i sin position genom att reglera vilka händelser som täcks av försäkringen och därmed undanta de händelser som bolaget anser ej är lönsamma eller för svåra att täcka.¹⁸¹

4.4.2 Försäkringsbolags lojala förpliktelser

Både försäkringsbolaget och försäkringstagaren har att efterfölja lojalitetskravet, men på olika sätt. Försäkringsbolagets lojalitetsplikt består till huvuddelen av att handla eller avstå från att handla för att inte tillfoga motparten skada.¹⁸² Vidare ska försäkringsbolaget iaktta de principer om allmän lojalitetsplikt, skälighetskrav samt förbud mot rättsmissbruk.¹⁸³

Munukka menar att även fast 8 kap. FAL är dispositivt så betyder det inte att försäkringsbolaget kan överge de ramar som återfinns i FAL.¹⁸⁴ Hellner uttrycker det som att de dispositiva reglerna i försäkringsrätten har *“ett avsevärt inflytande på vad som anses vara god försäkringsstandard”*,¹⁸⁵ och att det vore logiskt av försäkringsbolagen att följa lagen istället för att försöka skapa egna regler.¹⁸⁶

4.4.3 God försäkringsstandard

4.4.3.1 Enligt FAL och FRÖL

När det ska avgöras vilka skyldigheter försäkringsbolaget har utgör avtalet den centrala delen. Däremot anses ett avtal sällan vara helt fullständigt och täcka alla tänkbara situationer,¹⁸⁷ utan vägledning får således hämtas från tvingande eller dispositiv rätt. Vid tolkning av försäkringsavtal ligger FAL och FRÖL närmast till hands.¹⁸⁸ Enligt FRÖL är ett försäkringsbolag skyldigt att uppfylla god försäkringsstandard.¹⁸⁹ Till skillnad från FAL innehåller inte FRÖL några bestämmelser om skadereglering, men eftersom skaderegleringen är en del av försäkringsbolagets verksamhet ska denna utföras i enlighet med god försäkringsstandard, menar Lindell-Frantz.¹⁹⁰ Enligt Hellner är FRÖL en offentlighetsreglering, vars syfte är att reglera försäkringsverksamheten i stort,

¹⁸⁰ Hellner, 1965, s. 10.

¹⁸¹ Bengtsson 2, 2019, s. 61; Munukka, 2007, s. 396.

¹⁸² Munukka, 2010, s. 592.

¹⁸³ Se uppsatsens avsnitt 4.2.2 om Allmän definition av lojalitetsplikt och 4.2.3.3 om Skälighet och förbud mot rättsmissbruk.

¹⁸⁴ Munukka, 2010, s. 595.

¹⁸⁵ Modernt betecknat *god försäkringsstandard*.

¹⁸⁶ Hellner, 1965, s. 64 f.

¹⁸⁷ Jmf. Holm, 2004, s. 118.

¹⁸⁸ Lindell-Frantz framhåller att de krav FRÖL ställer på försäkringsbranschen kan bli relevant även vid tolkning av det enskilda avtalet, trots att FRÖL är en offentlighetsreglering. Se Lindell-Frantz, 2018, s. 139.

¹⁸⁹ Bengtsson 1, 2019, s. 366; 4 kap. 3 § FRÖL.

¹⁹⁰ Lindell-Frantz, 2018, s. 162.

inte de enskilda försäkringsavtalen.¹⁹¹ Det har även framförts i doktrin att FRöL till viss del kan anses införlivade i försäkringsavtalet eftersom en avtalspart kan med fog förvänta sig att regleringen iakttas.¹⁹² I förarbetena till FRöL föreskrivs det att skaderegleringen ska ske i enlighet med god försäkringsstandard.¹⁹³ Enligt Lindell-Frantz kan detta tolkas som att lagstiftaren uppfattat normen som relevant även civilrättsligt, och drar således slutsatsen att god försäkringsstandard således borde kunna göras gällande av en enskild i ett enskilt fall.¹⁹⁴

4.4.3.2 Kriterier för god försäkringsstandard

Att särskilja försäkringsstandard från *god* försäkringsstandard är inte utan svårigheter. I propositionen anges att god försäkringsstandard är att *“försäkringsbolaget skall utforma sin verksamhet i överensstämmelse med en faktiskt förekommande praxis hos en kvalitativ representativ krets av försäkringsgivare.”* För att avgöra om kraven för god försäkringsstandard är uppfyllda krävs det således att följande tre förhållanden uppfylls:

- En representativ krets av försäkringsbolag måste definieras.
- Den praxis som råder hos dessa bolag måste fastställas.
- Ställning måste tas huruvida den gemensamma praxisen för bolagen är tillfredsställande enligt FRöL.¹⁹⁵

Även om det går att avgöra vad som är en representativ krets av försäkringsbolag uppkommer likväl svårigheter att kartlägga bolagens praxis, eftersom bolagens interna handlingar är privata och i viss mån att anse som företagshemligheter. Att avgöra vad som är den representativa kretsens gemensamma praxis, för att senare avgöra huruvida den är tillfredsställande enligt FRöL, blir således ett digert arbete.¹⁹⁶ Lindell-Frantz menar att man med fog kan anse att de grundläggande principer som *Svensk Försäkring*¹⁹⁷ uppställt, förutsatt att de efterlevs av medlemmarna, att anse som ett representativt branschbruk.¹⁹⁸ Enligt Beshar och Barrefelt kan god försäkringsstandard sägas utgöra ett kvalitativt mått på försäkringsbolagets verksamhet i jämförelse med övriga försäkringsbolag på marknaden, vilket även ligger i linje med skälen i regeringens proposition.¹⁹⁹ Lindell-Frantz framhåller dock att det är oklart vad det

¹⁹¹ Hellner, 1965, s. 59.

¹⁹² Lindell-Frantz, 2018, s. 163, med hänvisningar.

¹⁹³ Författningskommentar, prop. 2003/04:150 s. 444.

¹⁹⁴ Lindell-Frantz, 2018, s. 164 f.

¹⁹⁵ Prop. 1998/99:87 s. 180; Lindell-Frantz, 2018, s. 165 f.

¹⁹⁶ Lindell-Frantz, 2018, s. 166 f.

¹⁹⁷ Svensk Försäkring är försäkringsföretagens branschorganisation. Ett 50-tal försäkringsföretag är medlemmar i Svensk Försäkring och tillsammans svarar de för mer än 90 procent av den svenska försäkringsmarknaden. <https://www.svenskforsakring.se/om-oss/> (Hämtad 2020-02-07).

¹⁹⁸ Jmf. Principer för skadebehandling; Lindell-Frantz, 2018 s. 167.

¹⁹⁹ Se lagkommentar (Karnov) till 4 kap. 3 § FRöL; Jmf. Prop 1998/99:87 s. 180.

kvalitetskrav som god försäkringsstandard kräver på skaderegleringen faktiskt innefattar.²⁰⁰

4.5 Verkan av passivitet

Som framgått tidigare i uppsatsen finns det ingen lagstadgad meddelandeplikt efter ett skadefall inträffat.²⁰¹ Frågan kan ställas om försäkringsbolaget kan förlora rätten att åberopa ansvarsbegränsningar på andra allmänna grunder.²⁰²

I svensk rätt är utgångspunkten att passivitet inte utgör samtycke. För att en prestation ska anses godkänd krävs således ett aktivt handlande av parten.²⁰³ Högsta domstolen har däremot i flera rättsfall uttalat att det är en allmän kontraktsrättslig princip i kommersiella förhållanden att en avtalspart som vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott inte kan förhålla sig passiv.²⁰⁴ Enligt Bengtsson får man utgå från att allmänna principer om passivitet leder till att ett försäkringsbolag, som inte utför sin meddelandeplikt efter inträffad skada, förlorar rätten att åberopa förhållandet.²⁰⁵ Johansson ansluter sig till Bengtssons slutsats.²⁰⁶ Lindskog anser att passivitet hos en part kan under vissa omständigheter ändra innehållet i ett befintligt avtal. Lindskog grundar detta resonemang på att parterna har en tillit till att motparten meddelar om denne anser att avtalsbrott föreligger. Passiviteten får i detta fall verkan av en viljeförklaring.²⁰⁷ Hultmark anser att det finns ett allmänt intresse att ett läge ska vara oförändrat om en part inte aktivt handlar. Likt Lindskog anser Hultmark att det är på grund av tilliten mellan parterna som passiviteten kan få verkan.²⁰⁸

Vid fall av passivitet vid skadereglering beskriver Lindell-Frantz det som att ansvaret för utredningen av skadan är gemensam. Försäkringsbolaget kan inte förhålla sig passivt och avvaktande invänta att den som begär ersättning ska leverera fullgott underlag för att bolaget ska kunna utföra sin reglering. Kravet på aktivitet hos försäkringsbolaget i skaderegleringen gör att en dialog måste upprättas mellan bolaget och den som begär ersättning, vilket medför att den ersättningsberättigade inte heller kan förhålla sig passiv. Däremot gör försäkringsbolagets förmodade styrkeförhållande, vad gäller kunskapen om avtalet och tillämpningen av detta, att bolaget får anses bära en större del av ansvaret för att skadan blir utredd på ett korrekt sätt.²⁰⁹

²⁰⁰ Lindell-Frantz, 2018, s. 168.

²⁰¹ Se kapitel 2.

²⁰² Munukka, 2007, s. 399; Johansson, 2009, s. 31 ff.

²⁰³ Hultmark, 1996, s. 46 f.

²⁰⁴ Se uppsatsens avsnitt 4.2 om Rättspraxis.

²⁰⁵ Bengtsson 1, 2019, s. 367.

²⁰⁶ Johansson, 2009, s. 48.

²⁰⁷ Lindskog, 2017, s. 727; NJA 2018 s. 171, domskäl p. 15.

²⁰⁸ Hultmark, 1996, s. 35 f.

²⁰⁹ Se 7 kap. 1-2 §§ FAL; Lindell-Frantz, 2018, s. 149 f.

5 Är meddelandeplikten utvidgad?

5.1 Inledning

Uppsatsens analys kommer att bestå av två huvuddelar, kapitel fem och sex. Analysens femte kapitel avser att besvara uppsatsens huvudfråga: *Är meddelandeplikten för försäkringsbolag begränsad till 4 kap. 10 § och 8 kap. 16 § FAL, eller är den mer extensiv grundat på allmänna principer?* För att besvara denna analyseras kapitel två till fyra i avsnitt 5.2-5.6, och en slutsats dras i avsnitt 5.7-5.8. I kapitel sex avser jag att analysera de tänkbara följderna av en utvidgad meddelandeplikt. I avsnitt 6.1-6.2 ges, med avstamp i Wipdomen, andra tänkbara rättsliga följder av för sent utförd meddelandeplikt. Jag ämnar att analysera vilka påföljder en utvidgad meddelandeplikt skulle medföra för försäkringsbolag i deras skadereglering, samt hanteringen av för- och efterköpsinformation, i avsnitt 6.3. I kapitlets avslutande avsnitt ämnar jag undersöka om meddelandeplikten i FAL, eller genom andra tillvägagångssätt, kunde förbättras, detta avsnitt blir således av de lege ferenda-karaktär.

5.2 Meddelandeplikten enligt FAL

5.2.1 - 4 kap. 10 § och 8 kap. 16 §

Enligt sin ordalydelse är reglerna om meddelandeplikt i FAL enbart tillämpliga när försäkringsbolaget får en viss kunskap innan ett skadefall inträffat.²¹⁰ Mot denna bakgrund skulle man förhastat kunna säga att försäkringsbolaget inte behöver lämna meddelande efter inträffat skadefall, om det vill åberopa ansvarsbegränsningar.²¹¹

Eftersom mer vägledning inte kan hämtas i lagtexten får således andra rättskällor undersökas för vägledning. Enligt propositionen till FAL har meddelandeplikten utvidgats jämfört med GFAL, och häri stadgades att *“Försäkringstagaren bör snarast ha klarhet om sitt rättsläge i förhållande till medkontrahenten”*. I propositionen framgår att försäkringsbolagets lojalitetsplikt, samt allmänna avtalsrättsliga principer, ligger till grund för uttalandet.²¹² Detta tyder, enligt min åsikt, på en första antydning för att en meddelandeplikt trots allt kan föreligga efter inträffat skadefall.

I uppsatsen har även påvisats att 4 kap. 10 § FAL ursprungligen hade en uttrycklig meddelandeplikt såväl före som efter inträffad skada.²¹³ Även i specialmotiveringen till 4 kap. 10 § anges att ett försäkringsbolag efter ett försäkringsfall ska skicka meddelande till försäkringstagaren, den försäkrade, och till

²¹⁰ Se uppsatsens avsnitt 2.3.3.1 om Vilka förhållanden föranleder meddelandeplikten?

²¹¹ Jmf. Hur Johansson resonerar att på liknande sätt att försäkringsbolagen inte behöver åberopa villkor och regler för att ersättningsansvar ska undgås. Se uppsatsens avsnitt 2.3.3.7 om När meddelande inte behöver lämnas.

²¹² Se uppsatsens avsnitt 2.3.2 om Meddelandepliktens syfte.

²¹³ Se uppsatsens avsnitt 2.3.3 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §.

annan som kan tänkas vara ersättningsberättigad.²¹⁴ Lagrådet ansåg dock att meddelandeplikten efter inträffad skada var överflödig, varpå den togs bort. Enligt min mening tyder detta på att regeringen och försäkringsrättskommittén²¹⁵ till en början avsåg att försäkringsbolaget även skulle ha en skyldighet att meddela försäkringstagaren, om det vill åberopa förhållandet mot denne.²¹⁶

Enligt Bengtssons kommentar till 4 kap. 10 § FAL framgår att försäkringsbolaget har en meddelandeplikt vid kännedom om förhållanden som vid ett framtida skadefall kan medföra ansvarsbegränsningar enligt 4 kap.²¹⁷ I Bengtssons kommentar till 8 kap. 16 § FAL ges som exempel att meddelandeplikt föreligger när missförhållandet upptäcks "*t.ex. vid en besiktning eller i samband med regleringen av en skada*".²¹⁸ Detta kan tolkas så att Bengtsson menar att det föreligger en meddelandeplikt före inträffad skada (vid besiktning), men även efter inträffad skada (i samband med regleringen) enligt 8 kap. 16 § FAL. Någon vidare hänvisning till varför denna skillnad skulle föreligga mellan 4 kap. 10 § och 8 kap. 16 § FAL ges inte. Det är däremot enligt min mening inte troligt att Bengtsson haft för avsikt att ge meddelandeplikten i de två kapitlen denna olika innebörd. I kommentaren till 8 kap. 16 § FAL hänvisas till den nyss nämnda kommentaren för 4 kap. 10 § FAL i hänseende av bestämmelsens innebörd.²¹⁹ I denna kommentar anges att försäkringsbolaget vid skaderegleringen kan bli varse om ett oriktigt förhållande som kan begränsa ersättningen för ett nytt framtida skadefall.²²⁰ Det torde, enligt min mening, vara samma förhållande Bengtsson avser att mena även i 8 kap. 16 § FAL.

5.2.2 - 7 kap. 1 §

I uppsatsen visas att det enligt propositionen till 7 kap. 1 § FAL har föreskrivits en meddelandeplikt, men som inte uttryckligen återfinns i lagtexten. Eftersom ingen koppling i lagstiftningen görs mellan meddelandeplikten före skadefall i 4 kap. och efter skadefall i 7 kap. är det således, med ett lagpositivistiskt resonemang, svårt att säga att den uttryckligen existerar. Däremot anses meddelandeplikten av Johansson och Bengtsson vara en del av försäkringsbolagets skadereglering.²²¹ Jag anser att en sådan meddelandeplikt måste ses i ljuset av det skyndsamhetsrekvisit som finns i paragrafen.

²¹⁴ Se uppsatsens avsnitt 2.3.3.6 om Till vem ska meddelandet lämnas?

²¹⁵ Gruppen, bestående bland annat av Bengtsson, som tog fram specialmotiveringen; SOU 1989:88 s. 3.

²¹⁶ Se uppsatsens avsnitt 2.3.3 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §.

²¹⁷ Bengtsson 1, 2019, s. 332 f.; Se uppsatsens avsnitt 2.3.3 om Meddelandeplikt enligt 4 kap. 10 §.

²¹⁸ Se uppsatsens avsnitt 2.3.4 om Tillämpbar även vid företagsförsäkring enligt 8 kap. 16 § FAL;

Bengtsson 1, 2019, s. 426.

²¹⁹ Bengtsson 1, 2019, s. 426.

²²⁰ Bengtsson 1, 2019, s. 332 f.

²²¹ Se uppsatsens avsnitt 2.4.1.3 om När försäkringsbolaget åberopar att försäkringen inte täcker skadan.

Meddelandeplikten bör således enbart ta sikte på att förmedla försäkringsbolagets generella inställning, bifall eller avslag av ersättning, och inte angivelse av alla tänkbara grunderna i ett sådant tidigt skede.

5.3 Principer i doktrin

Med utgångspunkt i den allmänna definitionen av lojalitetsplikt, "*att med omsorg iaktta eller tillvarata motpartens intressen*",²²² kan det, enligt min mening, argumenteras för en utvidgad meddelandeplikt för försäkringsbolaget. Att det ligger i motpartens intresse att bli varse om de nedsättningsgrundande omständigheter som försäkringsbolaget känner till borde vara en självklarhet. Ett annat argument, baserat på lojalitetsgrund, mot denna åsikt är att det kan vara förvirrande, eller rent av osympatiskt, att överväldiga motparten med information om varför denne inte ska få ersättning redan i avslagsbeslutet.²²³

Ovanstående definition är grundad på att tillvarata motpartens intressen, vilket är ett ganska högt krav. Enligt Munukkas kontrolldefinition av lojalitetsplikten är kravet aningen lägre.²²⁴ Enligt denna definition ska parten utföra vissa kontroller i motpartens intresse, vilket skulle kunna sägas att ett försäkringsbolag gör när det skickar ut sina riskingenjörer för en besiktning av t.ex. en lokal. Denna typ av lojalitetsplikt ligger möjligen närmare till hands vid fall innan inträffad skada. Men, enligt min mening, skulle även kontrolldefinitionen kunna anses aktuell även efter en inträffad skada, när t.ex. en utredare från försäkringsbolaget besöker en nedbrunnen lokal och upptäcker att det funnits omständigheter som ej är i linje med försäkringsavtalet eller försäkringsbrevet.

Enligt missbruksdefinitionen får en part inte missbruka ett kunskapsmässigt övertag till egen vinning.²²⁵ Enligt min mening bör missbruksdefinitionen tolkas i ljuset av den allmänna definitionen och därmed utökas till att om missbruket leder till egen vinning, *eller förlust för motparten*, är det att anse som ett illojalt föfarande. Om ett försäkringsbolag medvetet undanhåller information som, om försäkringstagaren fått den kunnat bespara denne en kostnad, bör det kunna anses som illojalt bettende. Detta förutsätter att informationsgivningen kan ske utan, eller med väldigt liten kostnad för försäkringsbolaget.

De avtalsrättsliga argument mot en lojalitetsplikt som redogjorts för tidigare,²²⁶ är enligt min mening, inte tillräckligt skyddsvärda för att de ska ges företräde framför

²²² Se uppsatsens avsnitt 4.3.2 om Allmän definition av lojalitetsplikt.

²²³ Jmf. Hellners sympatiresonemang i uppsatsens avsnitt 2.3.4.5 om Meddelandets formkrav.

²²⁴ Se uppsatsens avsnitt 4.3.2 om Allmän definition av lojalitetsplikt.

²²⁵ Se uppsatsens avsnitt 4.3.2 om Allmän definition av lojalitetsplikt.

²²⁶ Se uppsatsens avsnitt 4.3.4 om Lojalitetskravet.

den allmänna lojalitetsplikten. Enbart det faktum att försäkringsbolaget och försäkringstagaren inte avtalat om att försäkringsbolaget ska agera lojalt, gör inte att det kan anses fritt från ansvar vid illojalt beteende. Det ligger närmare för handen, enligt min mening, att se lojalitetsplikten som ett uttalat avtalsvillkor mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren att visa varandra omsorg och vårda varandras intressen. Detta skulle även spara försäkringsbolaget bördan att utveckla avtal som reglerar och definierar bägge parternas lojala beteende. En sådan klausul, som anförts, skulle vara svår att utforma samt få motparten att efterleva.²²⁷ Det är, enligt min mening, bättre och mer ekonomiskt för försäkringsbolagen att inte försöka reglera allt genom avtalet, utan istället lämna viss tolkning öppen genom allmän lojalitetsplikt.²²⁸ Detta skulle visserligen göra att förutsebarheten minskar, vilket är en viktig aspekt i försäkringsavtalsrättsliga förhållanden. Icke desto mindre anser jag att det ligger i sakens natur att det inte går att avtala om samtliga tänkbara omständigheter där ett lojalt förfarande förutsätts.

Jag anser vidare att det vore rimligt att försäkringsbolaget ska med *största noggrannhet iaktta vad tro och heder kräver* i större utsträckning än vad Hellner menar ligger för handen.²²⁹ Till exempel skulle det innebära att försäkringsbolaget inte enbart avslår på den processuellt enklaste grunden, utan även anger den grund det anser varit störst bidragande till avslagsbeslutet.²³⁰ Detta vore, enligt min mening, även ett sätt att konkret öka förtroendet för försäkringsbolaget i det *särskilda förtroendeförhållandet* som förarbetena menar gäller mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren.²³¹

5.4 Principer från rättspraxis

5.4.1 Analys av restaurang Pelé-domen

Enligt Högsta domstolen i Restaurang Pelé-domen kan en meddelandeplikt föreligga för en part som är medveten om att motparten inrättat sig på ett specifikt sätt i förlitan på en rättslig bedömning som är felaktig, eller om en part givit motparten skäl att tro att han eftergivit sin rätt, eller när en part under en väldigt lång tidsperiod inte gjort sin rätt gällande.²³² Alla tre scenarier, enligt min mening, ger uttryck för att Högsta domstolen menar att en part inte ska låta sin motpart vara i ovisshet om ett för parten känt förhållande som kan få negativa konsekvenser för motparten i framtiden. Jag anser att

²²⁷ Se uppsatsens avsnitt 4.2.4.2 om Utfyllnad och tolkning av avtal.

²²⁸ Jmf. Hellners resonemang i uppsatsens avsnitt 4.4.2 om Försäkringsbolags lojala förpliktelser.

²²⁹ Jmf. uppsatsens avsnitt 4.4.1. om Allmänt om lojalitetsplikt på försäkringsområdet.

²³⁰ Se även det utvecklade resonemanget i uppsatsens avsnitt 5.8 om För vilka förhållanden bör meddelande lämnas?.

²³¹ Se uppsatsens avsnitt 4.4.1 Allmänt om lojalitetsplikt på försäkringsområdet.

²³² Se uppsatsens avsnitt 4.2.1 om NJA 2002 s. 630 (Restaurang Pelé).

Högsta domstolens resonemang tangerar de argument som framställts i doktrin angående lojalitetsplikt, framförallt argumentet om tillvaratagande av motpartens intresse.²³³

5.4.2 Analys av KRAV-mjölksdomen

I domen om KRAV-mjölken fann Högsta domstolen att det, framförallt vid långvariga avtal, åligger bägge parter att vara lojala mot varandra. Högsta domstolen menade att motparten ska ha en klar uppfattning om hur parten förhåller sig i ett visst avseende, och att det är en allmän kontraktsprincip att en avtalspart inte kan förhålla sig passiv när denne vill göra gällande påföljder på grund av ett avtalsbrott.²³⁴

Enligt min mening kan argument hämtas för ett försäkringsbolags lojalitetsplikt ur KRAV-mjölkfallet, eftersom försäkringsavtal ofta är långvariga avtal. Det är rimligt att anta att det långvariga avtalsförhållandet mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren får som effekt att det rådande läget uppfattas som korrekt av försäkringstagaren, om försäkringsbolaget inte gör några invändningar eller upplysningar på en lång tid.²³⁵

Argument mot KRAV-mjölksdomens tillämpning för att avgöra om en meddelandeplikt efter inträffad skada föreligger för ett försäkringsbolag är, enligt mig, att det i detta fallet rör sig om passivitet att åberopa en återkommande för låg betalning över en väldigt lång tid. Meddelandeplikt efter skada innebär att försäkringsbolaget uppmärksammar ett avtalsbrott och åberopar detta en gång. Vidare är det inte troligt att det skulle löpa tio år innan bolaget åberopar sådan ansvarsbegränsning, varken i avslagsbeslutet eller i domstol.

5.4.3 Analys av Leksaksaffären i Vimmerby

I Vimmerbyfallet konstaterade Högsta domstolen att en klausul ej avtalats bort på grund av passivitet, däremot fick klausulen ej göras gällande retroaktivt på grund av passiviteten. Till grund för beslutet anfördes bland annat att enbart den passiva parten haft tillgång till avtalet, men likväl inte gjort gällande klausulen förrän vid uppsägningen av avtalet.²³⁶

Enligt min mening kan principen från Vimmerbyfallet tolkas så att försäkringsbolagen visserligen är mer insatta i sina avtal och i gällande rätt än vad försäkringstagaren är, men det är knappast tal om den skillnaden som rådde i förevarande fall. Vidare är det heller inte, vid försäkringsbolags meddelandeplikt efter

²³³ Se uppsatsens avsnitt 4.3.2 Allmän definition av lojalitetsplikt.

²³⁴ Se uppsatsens avsnitt 4.2.2 NJA 2017 s. 203 (KRAV-mjölken).

²³⁵ Jmf. Hultmarks resonemang i uppsatsens avsnitt 4.5 om Verkan av passivitet.

²³⁶ Se uppsatsens avsnitt om 4.2.3 om NJA 2018 s. 171 (Leksaksaffären i Vimmerby).

inträffad skada, tal om en sådan återkommande uppmaning som det var i Vimmerbyfallet. På samma sätt som i domen om KRAV-mjölken är det inte troligt att samma tidsspann skulle gå innan försäkringsbolaget gjorde klart sin ställning.

5.5 Analys av Wipdomen

Både tingsrätten och hovrätten avslog Wips yrkanden, men på olika grunder. Jag finner det intressant att tingsrätten fann att avsaknaden av meddelandeplikt i 7 kap. FAL, och att rättsföljden enligt doktrin är osäker medförde att Moderna inte kunde anses förlorat sin rätt att åberopa ansvarsbegränsningar. Hovrätten däremot öppnade upp för en användningen av allmänna principer i sin bedömning, och grundat på försäkringsbolagets lojalitetsplikt vid skadereglering, fann att det fanns stöd för en utvidgad meddelandeplikt i förarbetena, doktrin och i Högsta domstolens rättspraxis.²³⁷ Denna utvidgade meddelandeplikt medförde att Modernas passivitet gjorde att ansvarsbegränsningar inte fick åberopas. Dock kunde Wip inte styrka sin skada, vilket medförde att hovrätten ej biföll Wips talan.

Jag anser att hovrättens bedömning är intressant ur flera aspekter. Eftersom Högsta domstolen aldrig prövade frågan, har försäkringsbolagen således hovrättens argument att förhålla sig till. Att hovrätten öppnar upp för en tolkning av meddelandeplikt genom allmänna principer, trots att FAL är *lex specialis* och reglerar meddelandeplikten, är enligt mig anmärkningsvärt. Det är min uppfattning att de allmänna principerna till större delen används vid *lex generalis*, och att de ska tillämpas med större försiktighet på välreglerade områden.²³⁸ I detta fallet verkar hovrätten ansett att skyddsvärdet av försäkringstagaren varit så pass stort att en sådan tolkning varit för handen.

Jag finner vidare det anmärkningsvärt det speciella tillvägagångssätt hovrätten resonerade på i domskälen. Tingsrätten biföll inte käromålet på den avgörande grunden att Wip inte styrkt sin skada. Denna grund var i sig självt tillräcklig för att ogilla målet. Hovrätten däremot avslog käromålet på samma grund som tingsrätten, men gick omvägen att först förklara att Moderna faktiskt, genom allmänna principer, hade en meddelandeplikt efter inträffad skada. Eftersom Moderna inte utfört meddelandeplikten i tid har den haft en totalt rättighetsutsläckande verkan för försäkringsbolaget. Jag ställer mig dock frågande till varför hovrätten inte gick på samma linje som tingsrätten och avslog på grund av att skadan ej styrkts direkt.

²³⁷ Se uppsatsens avsnitt 3.2.5 om Hovrättens bedömning.

²³⁸ Jmf. Munukkas resonemang om lojalitetsplikt på ett välreglerat område. Se uppsatsens avsnitt 4.4.1 om Allmänt om lojalitetsplikt på försäkringsområdet.

Det är, enligt min mening, även värt att notera att i denna dom ansågs försäkringsbolaget förpliktat att, på grund av sin lojalitetsplikt under skadereglering, utan oskäligt dröjsmål meddela den ersättningsberättigade om information som är av betydelse för huruvida ersättning kommer utbetalas eller ej. Jag anser att Moderna har fullföljt sin förpliktelse att informera Wip, eftersom den angivna avslagsgrunden var så pass stark. All annan tänkbar information vore inte relevant innan Wip faktiskt förmått styrka sin skada. Jag anser även att Modernas tillvägagångssätt har legat i linje med det skyndsamhetsrekvisit som återfinns vid skadereglering i 7 kap. 1 § 1 st. FAL. Genom att inte utreda och avslå på fler grunder än nödvändigt har skaderegleringen kunnat ske på ett effektivt sätt.

Enligt min mening kan resonemanget från Wipdomen tolkas så att det inom ramarna för tillämpningen av FAL finns ett större utrymme för allmänna avtalsrättsliga principer.

5.6 God försäkringsstandard

Vad som utgör god försäkringsstandard är svårt att säga. Som tidigare nämnt kan de riktlinjer Svensk Försäkring uppställt anses som ett representativt branschbruk. Deras riktlinjer för skadereglering, samt de tidigare nämnda kriterierna, får, enligt min mening, utgöra en grund för om krav på meddelandeplikt efter skada bör ske enligt *god försäkringsstandard*.²³⁹

Enligt de tidigare nämnda kraven är det den gemensamma praxisen hos en representativ krets av försäkringsbolag som, förutsatt att praxisen följer reglerna FRöL, utgör ett mått för god försäkringsstandard. Detta, enligt min mening, betyder att så länge en representativ krets av bolagen inte anser sig ha en meddelandeplikt efter inträffad skada, kan sådan plikt ej anses föreligga enligt god försäkringsstandard.

Enligt riktlinjerna från Svensk Försäkring återfinns heller inget krav på meddelande från försäkringsbolaget efter inträffad skada.²⁴⁰ Med detta i beaktande anser jag att, det inte heller på denna grund kan anses vara enligt god försäkringsstandard att en meddelandeplikt efter skada kan anses föreligga.

5.7 Slutsats - Utvidgad meddelandeplikt

5.7.1 Argument för en utvidgad meddelandeplikt

Med hänsyn till det i kapitlet anförda anser jag att det som talar för en utvidgad meddelandeplikt är att det i både i det ursprungliga lagförslaget och i lagrådsremissen fanns en meddelandeplikt såväl före som efter skada i kap. 4 FAL. Jag anser att det får

²³⁹ Se principer om skadereglering; Se uppsatsens avsnitt 4.4.3.2 om Kriterier för god försäkringsstandard

²⁴⁰ Se principer om skadereglering.

tyda på en vilja hos lagstiftaren att ett sådant meddelande ska skickas till försäkringstagaren, oavsett i vilket skede försäkringsbolaget blir medveten om det potentiellt ansvarsbegränsande förhållandet.

Inom doktrin återfinns allmänna principer om lojalt beteende, uberrima fides och verkan av passivitet. Vidare finns det påvisats att även när lagrummet kommenteras i doktrin är åsikten att försäkringsbolaget bör lämna meddelande till försäkringstagaren även efter skada. Jag anser att den samlade bedömningen av åsikten inom doktrin är att det finns stöd för en utvidgad meddelandeplikt.

Även i den återgivna rättspraxisen från Högsta domstolen återfinns resonemang om parternas lojalitet, i synnerhet vid långvariga avtal. Jag tolkar resonemanget att, om ett försäkringsavtal löpt över en kortare period, kan det tänkas att försäkringsbolaget vid slutande av ett nytt avtal hade behövt korrigera och uppmärksamma försäkringstagaren på de fel det ansåg föreligga förra avtalsperioden. Dessa uppmärksammanden hade således fungerat som en slags meddelandeplikt, och ett fullt lika lojalt beteende som vid långvariga avtal är således inte påkallat.

Hovrättens resonemang angående den allmänna lojalitetsplikt försäkringsbolagen har gentemot försäkringstagaren talar för att meddelandeplikten ska vara utvidgad.

5.7.2 Argument emot en utvidgad meddelandeplikt

Det som talar emot en utvidgad meddelandeplikt är att det inte uttryckligen regleras i lagtexten. Jag anser att detta är ett starkt argument, och det vore önskvärt att lagstiftaren granskar lagrummets ordalydelse ifall argumenten för en utvidgad meddelandeplikt från hovrätten är att anse i linje med lagstiftarens syfte.²⁴¹

Det skyndsamhetsrekvisit som återfinns i 7 kap. FAL ger, enligt min mening, för handen att en utvidgad meddelandeplikt skulle ge försäkringsbolaget mer administrativt arbete och därmed göra skaderegleringsprocessen långsammare. I det fall bolaget skulle vilja behålla samma regleringstid skulle fler skadereglerare behövas, varpå kostnaden troligen fått bäras av försäkringstagarna. Jag anser att detta argument är svagt, eftersom den utvidgade meddelandeplikten syfte är lojalt beteende mellan parterna samt att rättsläget ska vara klart för försäkringstagaren,²⁴² vilket får anses mer skyddsvärt än en extra administrativ börda hos försäkringsbolaget.

Ytterligare ett argument emot en utvidgad meddelandeplikt är att Lagrådet ansåg en sådan överflödig.²⁴³ Lagrådet lät dock termen *vid försäkringsfall* bestå. Tidigare i

²⁴¹ Se förslag på ordalydelse i uppsatsen avsnitt 6.4 om Meddelandeplikt de lege ferenda.

²⁴² Se uppsatsens avsnitt 2.3.1 om Meddelandepliktens syfte.

²⁴³ Se uppsatsens avsnitt om 2.3.3 om Lagrådets yttrande.

uppsatsen har kritik påvisats mot denna terminologis tvetydighet.²⁴⁴ Jag ställer mig därför frågande till huruvida Lagrådet hade full vetskap om, och förståelse för, påföljden av ändringen det föreslog. Som påvisats menade Lagrådet att försäkringsbolagen har en skyldighet att lämna ett meddelande på ett ersättningsanspråk. Dock förbisågs troligen, enligt min mening, det faktum att någon sådan meddelandeplikt inte återfinns i skaderegleringsreglerna i 7 kap. FAL. Jag anser således att detta är ett svagt argument emot en utvidgad meddelandeplikt.

Argument mot att använda den rättspraxis från Högsta domstolen som redogjorts för är att passiviteten i dessa fall varat under en mycket längre tid än vad ett försäkringsbolag troligen kommer att vara avvaktande.

Tingsrättens konstaterande i Wipdomen, vilket är en mer bokstavlig tolkning av lagrummets ordalydelse, talar emot en bedömning att meddelandeplikten är utvidgad. På samma sätt ger mitt resonemang om att allmänna principer ska användas med försiktighet vid *lex specialis* ett argument emot den bedömning hovrätten gjort.

Enligt det ovan anförda anser jag att det i nuläget inte kan sägas att en utvidgad meddelandeplikt är enligt god försäkringsstandard.

5.7.3 Sammanvägd bedömning

Med hänsyn till det nyligen anförda anser jag att det finns stöd för en utvidgad meddelandeplikt i förarbetena, doktrin samt till en tillfredsställande del i rättspraxis på allmänna avtalsrättsliga principer från Högsta domstolen. Vidare anser jag att försäkringstagarens klarhet om sitt rättsläge är skyddsvärt.

Däremot saknas det stöd enligt ordalydelsen av lagrummet, god försäkringsstandard, och att allmänna principer bör användas varsamt på välreglerade områden.

Min sammanvägda bedömning är att det finns tillräckligt med stöd i rättskällor, samt att argumenten för dessa är starkare än de emot, för att anse att en utvidgad meddelandeplikt föreligger för försäkringsbolagen.

5.8 För vilka förhållanden bör meddelande lämnas?

Jag anser att det inom ramarna för ett försäkringsbolags skyldighet att aktivt reglera skadan, inte kan anses ligga att alla grunder för avslag måste anges för att försäkringsbolaget inte ska anses vara i dröjsmål.²⁴⁵ Detta hade medfört ett för bolaget mycket stort utredningsarbete att finna alla tänkbara grunder. Enligt min mening vore en

²⁴⁴ Se uppsatsens avsnitt 1.4 om Terminologi.

²⁴⁵ Jmf. argumenten i uppsatsens avsnitt 3.2.6.2 om Modernas passivitet och i analysdelens avsnitt 5.2.2 - 7 kap. 1 §.

bedömning, med utgångspunkt i att försäkringstagaren ska få klarhet i sitt rättsläge och därmed få insikt i hur försäkringsbolaget ställer sig till ersättningsfrågan, en rimlig början.²⁴⁶ Detta skulle innebära att om försäkringsbolaget ger avslag på grund A, till exempel att skadan ej kan styrkas, får försäkringstagaren insikten att bolaget ställer sig nekande till ersättningen.

Försäkringsbolagen måste även, enligt min mening, ange de grunder som försäkringstagaren skäligen kan förvänta sig få ta del av, grund B1, B2, osv. Utgångspunkten för dessa grunder bör vara ifall, om de åberopas, kan nedsätta försäkringsersättningen till noll kronor. Till exempel i de fall brott mot en säkerhetsföreskrift har varit det som vållat en brand, eller om försäkringsbolaget anser att försäkringstagaren framkallat försäkringsfallet uppsåtligen.

Grunderna C1, C2 osv, som, om de åberopas, inte medför att ersättningen kan sättas ner till noll, bör inte krävas att försäkringsbolaget anger initialt vid avslagsbeslutet. Ett exempel på sådan grund kan vara i fall av brott mot upplysningplikten och pro rata-regeln blir aktuell. Dessa grunder kan således anföras som vanligt vid eventuell prövning i domstol.

Ett argument mot nyss nämnda resonemang är att försäkringsbolagen skulle kunna komma runt “noll kronors-regeln” genom att hävda att de vid brottet mot säkerhetsföreskriften som förorsakade branden, B1, skulle sätta ner ersättningen till 1 krona, och således inte behöva meddela försäkringstagaren om att den grunden kan göras gällande. Detta argument torde dock vara svagt, eftersom nedsättning vid liknande fall borde kunna påvisas, samt att det skulle bryta mot god försäkringsstandard.²⁴⁷

²⁴⁶ Se uppsatsens avsnitt 2.3.1 om Meddelandepliktens syfte.

²⁴⁷ Till exempel mot punkt 9 i Principer för skadebehandling. 9. *Ersättningen skall bestämmas med tillämpning av försäkringsavtalets bestämmelser, skaderegleringspraxis och gällande rättsregler.*

6 Tänkbara följder av en utvidgad meddelandeplikt

6.1 En kommentar om Wipdomen

I Wipdomen hävdade Moderna att Wip culpöst hade brutit mot upplysningsplikten alternativt plikten att anmäla riskökning.²⁴⁸ Brott mot någon av dessa biförpliktelser ger försäkringsbolaget rätten att sätta ner ersättningen helt eller delvis. Nedsättningen kräver att försäkringsbolaget är i god tro, och ska stå i relation till den ersättning som hade utgått ifall bolaget varit medveten om de korrekta förhållandena.²⁴⁹ Moderna anförde att det inte hade meddelat försäkring ifall det känt till den garagerade bussen.²⁵⁰ Som redogjort för ansåg hovrätten att Moderna hade förlorat rätten att åberopa sådan nedsättning.²⁵¹

Förutsatt att Moderna inte hade meddelat försäkring till Wip under korrekt informerade förhållanden är det, enligt min mening, anmärkningsvärt att Moderna inte får göra gällande nedsättningen. Rätten till försäkringsersättning för Wip har alltså uppstått i och med Modernas passivitet. Att ersättningen uteblev på grund av att Wip inte förmådde styrka sin skada ändrar inte min bedömning. Med vägledning i hovrättsdomen kan ett liknande framtida fall få en för försäkringsbolaget orimlig utgång.

6.2 Alternativa tänkbara rättsliga påföljder

Enligt hovrättens bedömning i Wipdomen fick Modernas passivitet som påföljd att det inte fick åberopa ansvarsbegränsningar. Wips yrkade ersättning var på drygt 15 miljoner kronor, vilket får anses vara en ansevärd summa. Som anförts tidigare i uppsatsen finns det en åsikt inom doktrin att ett försäkringsbolag ska verka aktivt vid sin skadereglering, samt att en alltför lång passivitet från försäkringsbolagets sida kan få rättighetsutsläckande konsekvenser för detta.²⁵² Moderna hade, enligt min mening, fullföljt sin skadereglering tillfredsställande.²⁵³ I uppsatsen har domar angående verkan av passivitet återgetts.²⁵⁴ Ingen av domarna rör specifikt försäkringsbolags meddelandeplikt eller FAL i stort, vilket medför, enligt min mening, att argumenten och principerna ska ses med detta i beaktande.

²⁴⁸ Se uppsatsens avsnitt 3.2.4 om Modernas anförda grunder.

²⁴⁹ Jmf. 8 kap. 9 § 2-3 st. och 10 § FAL.

²⁵⁰ Se uppsatsens avsnitt 3.2.4 om Modernas anförda grunder.

²⁵¹ Se uppsatsens avsnitt 3.2.5 om Hovrättens bedömning.

²⁵² Se uppsatsens avsnitt 2.3.3.5 om Meddelandets formkrav och 2.4.1.2 om Försäkringsbolagets skadereglering.

²⁵³ Se uppsatsens avsnitt 5.5 om Analys av Wipdomen.

²⁵⁴ Se uppsatsens avsnitt 4.2 om Praxis.

Enligt min mening är det en sträng påföljd att Modernas rättighet att åberopa ansvarsbegränsningar helt utsläcks. Jag anser att en tänkbar lösning vore en proportionerlig nedsättning av försäkringsbolagets ansvar, med hänsyn till försäkringsbolagets agerande vid skaderegleringen och den information försäkringstagaren skäligen kan förvänta sig få ta del av.²⁵⁵ Enligt min mening hade hovrättens bedömning i Wipdomen således kunnat bli att Moderna ansetts gett Wip insikt till hur försäkringsbolaget ställer sig i frågan om ersättning. Moderna har agerat tillfredsställande vid skaderegleringen, men Wip kunde förväntat sig att få ta del av åberopandet av ansvarsbegränsningen tidigare. Modernas åberopande av full ansvarsbegränsning sätts ner till att enbart omfatta en ansvarsbegränsning om 50 procent av det yrkade beloppet.

En annan tänkbar rättslig påföljd är att försäkringsbolaget tillåts att åberopa ansvarsbegränsningarna, men anses skadeståndsskyldigt för de rena förmögenhetsskador en för sent utförd meddelandeplikt efter inträffad skada åsamkat försäkringstagaren. Till exempel om försäkringstagaren haft en kostnad för att anlita en extern expert för att ta fram en viss bevisning mot försäkringsbolagets avslag X, för att sedan direkt få avslag igen genom den nya grunden avslag Y. I det fall försäkringsbolaget är medveten om att försäkringstagaren anlitar en sådan expert, i tron om att han då skulle få bifall för sitt yrkande om försäkringsersättning, utan att meddela om att avslagsgrund Y föreligger, borde således resultera i att skadestånd kan utdömas.²⁵⁶

6.3 Försäkringsbolagens verksamhet

6.3.1 Meddelandeplikt vid skadereglering

Under förutsättning att en meddelandeplikt efter inträffad skada föreligger, kan det tänkas att försäkringsbolagen måste ändra hur det agerar vid skadeanmälan. Med vägledningen i hovrättens bedömning i Wipdomen, bör den ersättningsberättigades intresse av att få information av betydelse för bedömningen, samt skyldigheten för försäkringsbolag att vara aktivt vid skaderegleringen, vara avgörande för hur försäkringsbolaget ska utföra sin skadereglering.²⁵⁷ Försäkringsbolagen kan således tänkas behöva ha mer frekvent kontakt med försäkringstagaren och informera denne om statusen på skaderegleringen för att inte riskera att anses agerat passivt. Detsamma torde gälla när försäkringsbolaget anser att mer information krävs, från försäkringstagaren eller tredje part,²⁵⁸ i utredningen.

²⁵⁵ Se uppsatsens avsnitt 5.8 om 5.8 För vilka förhållanden ska meddelande lämnas?

²⁵⁶ Alltför många avslagsgrunder kan dock påverka försäkringsbolagets goodwill. Se uppsatsens avsnitt 6.3.2 om För- & efterköpsinformationen.

²⁵⁷ Se uppsatsens avsnitt 3.2.5.2 om Modernas passivitet och avsnitt 2.3.1 om Meddelandepliktens syfte.

²⁵⁸ Jmf. Johansson, 2009, s. 49.

Det är inte ovanligt att försäkringsbolag anger ett avslagsbeslut i skadeärendet men, om det blir process vid domstol, anför fler grunder för bestridande av försäkringsersättning. Med vägledning i utgången i Wipdomen kan det vara klokt av försäkringsbolagen att redan vid första avslagsbeslutet ange de grunder det kan tänkas ge avslag för. Även om försäkringstagaren inte kan styrka värdet och omfattningen av sin skada, bör försäkringsbolagen även informera denne om att ersättning nekas på grund av ej uppfylld biförpliktelse ett, två, tre, osv, för att inte riskera att vara i oskäligt dröjsmål.²⁵⁹ Givetvis kan inte försäkringsbolagen godtyckligt åberopa brott mot en biförpliktelse, utan fog för att åberopa brottet måste finnas.

I de fall försäkringsbolagen vill ange flera grunder vid avslagsbeslutet får det som konsekvens att en noggrannare utredning av ärendet krävs. På samma sätt torde det även vara aktuellt för försäkringsbolagen att utöka sin administrativa verksamhet genom att säkerställa en rutin för att ovanstående meddelande skickas *utan oskäligt dröjsmål*.²⁶⁰ Dessa två utökningar i verksamheten torde medföra en högre administrativ kostnad för bolaget, vilket borde få som konsekvens att premien för försäkringstagaren höjs.

Det kan även tänkas att försäkringstagaren upplever att skaderegleraren visar misstanke mot den lämnade informationen ifall för många frågor ställs, eller avslagsgrunder ges. Försäkringsbolaget skulle således riskera sin goodwill genom att behöva ge ett stort antal grunder för avslag redan vid avslagsbeslutet.²⁶¹

6.3.2 För- & efterköpsinformationen

I 2 kap. FAL regleras den information kunden ska ges före avtalet för att denne bland annat ska kunna bedöma det huvudsakliga innehållet i, samt omfattningen av, försäkringen.²⁶² I förköpsinformationen ska viktiga begränsningar av försäkringsskyddet tydligt framgå. I kapitlet framgår också att försäkringsbolaget ska lämna information snarast efter ett avtal ingåtts. I efterköpsinformationen ska anges innehållet i försäkringsvillkoren samt särskilt framhålla villkor som utgör en oväntad och väsentlig begränsning av försäkringsskyddet.²⁶³

Det är enligt min mening tänkbart att försäkringsbolagen redan i detta tidiga skede skulle behöva lämna fler, samt mer utförligt beskrivna, begränsningar av försäkringsskyddet för att undvika framtida tvister om skador försäkringen ej hade för avsikt att täcka. Det kan argumenteras för att ju mer precis information försäkringsbolagen ger, desto bättre. Men det finns viss risk för att även den insatte

²⁵⁹ Se uppsatsens avsnitt 5.8 om För vilka förhållanden bör meddelande lämnas?

²⁶⁰ Se uppsatsens avsnitt 2.5 om Meddelandepliktens frist.

²⁶¹ Jmf. Bengtsson 2, 2019, s. 68.

²⁶² Bengtsson 1, 2019, s. 251 f.

²⁶³ Se uppsatsens avsnitt 2.2.2 om Förköpsinformation och 2.2.3 om Efterköpsinformation.

försäkringstagaren finner informationen överväldigande. Bengtsson framhäver att sådan extra information vid försäkringsavtalets ingående skulle försvåra avtalsingåendet mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren, framförallt när denne begär en särskild försäkring, varpå bolaget måste utreda vilken information som ska ges.²⁶⁴ Jag instämmer i detta argument och tillägger att ökningen av försäkringsbolagens administrativa kostnader troligen hade drabbat försäkringstagaren eftersom den premie försäkringstagaren får betala torde öka. Jag instämmer även i Bengtssons resonemang att de praktiska svårigheter som följer av en alltför utvidgad för- och efterköpsinformation inte nödvändigtvis är en bättre lösning än den som existerar idag. Däremot anser jag att försäkringsbolagen likväl ska sträva efter att ge kunden viss utvidgad information i samband med avtalsslutet i den mån det kan tänkas skäligt i förhållande till arbetet och kostnaden att ta fram nämnd information.

6.4 Meddelandeplikt de lege ferenda

6.4.1 Förutsebarhet

Enligt min slutsats tidigare i uppsatsen anser jag att det finns stöd för en utvidgad meddelandeplikt.²⁶⁵ Jag anser därför att det vore lämpligt att detta återspeglades i lagrummet, med en i lag uttryckligen skriven meddelandeplikt för försäkringsbolag, även efter inträffad skada. Detta skulle främja förutsebarheten för hur lagrummet kommer att tolkas av domstolarna, vilket jag anser borde vara önskvärt i alla juridiska situationer.

Ett generellt argument mot en mer preciserad lagtext är att flexibiliteten skulle minska ju snävare paragrafen görs. Detta argument är, enligt min mening, inte starkt i förevarande fall, eftersom paragrafens användningsområde utvidgas.²⁶⁶ Argumentet hade varit starkare om det rört sig om ett försök att definiera ett begrepp, till exempel försäkringsrörelse eller dylikt.²⁶⁷

Nedan ger jag förslag på hur en utvidgad meddelandeplikt hade kunnat uppnås, på ett lämpligt och förutsebart sätt, genom ändring av lagtext och uppdatering av Svensk Försäkrings grundläggande principer för skadebehandling.

²⁶⁴ Bengtsson 1, s. 246.

²⁶⁵ Se uppsatsens avsnitt 5.7.3 om Sammanvägd bedömning.

²⁶⁶ Se uppsatsens avsnitt 6.4.3 om Förslag på lagändring 4 kap. 10 § FAL.

²⁶⁷ Försäkringsrörelse är inte definierat enligt lag, enligt min mening troligen för att inte minska flexibiliteten i tolkningen av lagrummet; Jmf. 1 kap. 1 § FRöL.

6.4.2 Förslag på lagändring 4 kap. 10 § FAL

Enligt min mening var det vid lagrådsremissen som 4 kap. 10 § FAL fick den lydelse som gjorde att meddelandeplikt efter inträffad skada inte tydligt framgick.²⁶⁸ Paragrafens lydelse innan remissen löd: *“Vill försäkringsbolaget göra gällande att ersättningen skall sättas ned enligt detta kapitel, skall bolaget lämna ett skriftligt meddelande om detta till försäkringstagaren och till den som annars gör anspråk på försäkringsersättning. Meddelandet skall lämnas utan oskäligt dröjsmål från det att försäkringsbolaget fått kännedom om det förhållande som åberopas. Annars förlorar bolaget rätten att åberopa förhållandet mot den som skulle ha fått meddelandet, om inte försäkringstagaren eller den försäkrade har förfarit svikligt eller i strid mot tro och heder.”*²⁶⁹

Jag anser att ovanstående lydelse på ett tydligt sätt föreskriver att försäkringsbolaget ska lämna meddelande före såväl som efter inträffad skada. Om den skulle införlivas skulle det medföra att förutsebarheten som diskuterats i tidigare avsnitt ökade till en tillfredsställande nivå.²⁷⁰ Det finns, enligt min mening, således ingen anledning att omformulera paragrafen ytterligare.

6.4.3 Förslag på lagändring 8 kap. 16 § FAL

Även denna paragraf utformades efter Lagrådets yttrande, vilket enligt min mening, gjorde att en utvidgad meddelandeplikt svårigen kan utläsas. Jag har även riktat kritik mot den terminologi paragrafen fick efter nämnt yttrande.²⁷¹

Lagrummets första stycke bör, enligt min mening, ändras på nedanstående sätt för att bättre stämma överens med den tolkning jag menar gäller av 4 kap. 10 § FAL. Terminologin har även preciserats för att bättre återspegla de vedertagna termer som används inom försäkringsbranschen.²⁷²

Från: *“Om försäkringsbolaget får kännedom om ett förhållande som vid försäkringsfall kan föranleda ansvarsbegränsning enligt 9–12 §§, tillämpas 4 kap. 10 §.”*

Till: *“Om försäkringsbolaget får kännedom om ett förhållande som vid ett framtida skadefall, kan föranleda ansvarsbegränsning enligt 9–12 §§, tillämpas 4 kap. 10 §. Detsamma gäller om försäkringsbolaget får kännedom om ett förhållande som rådde vid ett redan inträffat skadefall.”*

²⁶⁸ Se uppsatsens avsnitt 5.7.2 om Argument emot en utvidgad meddelandeplikt.

²⁶⁹ Lagrådsremissen, prop 2003/04:150, s. 971 f.

²⁷⁰ Se uppsatsens avsnitt 6.4.1 om Förutsebarhet.

²⁷¹ Se uppsatsens avsnitt 2.3.2 om Lagrådets yttrande och 5.7.2 om Argument emot en utvidgad meddelandeplikt.

²⁷² Se uppsatsens avsnitt 1.4 om Terminologi.

6.4.4 Förslag på tillägg i branschrekommendationen

Det bör, enligt min mening, vara enligt god försäkringsstandard att meddelandeplikt efter skada föreligger. Förutsatt att ovanstående förslag på lagändringar inte skulle anses lämpliga, eller för den delen dra ut på tiden, skulle en utvidgad meddelandeplikt delvis kunna lösas genom införandet av en ny punkt i branschrekommendationen. Denna har visserligen inte samma auktoritet som en ändring i lag, men får likväl beaktas.²⁷³

Eftersom majoriteten av försäkringsbolagen är medlemmar i Svensk Försäkring, anser jag att en ändring i dess grundläggande principer för skadebehandling borde få ett stort gehör.²⁷⁴ Tillägget av punkten borde även kunna utföras snabbare än ändringen av lagrummet.

Enligt min mening kan tillägget formuleras som följer:

17. Meddelande att ansvarsbegränsningar åberopas i enlighet med Försäkringsavtalslag (2005:104) ska lämnas även för förhållanden försäkringsbolaget fått kännedom om efter inträffad skada.

²⁷³ Se uppsatsens avsnitt 1.3 om Metod och material.

²⁷⁴ Se uppsatsens avsnitt 4.4.3.2 om Kriterier för god försäkringsstandard.

7 Slutsats

Uppsatsens huvudsyfte har varit att utreda om meddelandeplikten kan anses mer extensiv än den lagstadgade meddelandeplikten i FAL. Uppsatsen har även haft som syfte att undersöka tänkbara rättsliga påföljder vid ej uppfylld meddelandeplikt, samt att, de lege ferenda, ge förslag på förbättringar på lagstiftningen på området.

Efter att ha undersökt meddelandeplikten i lagtext, förarbeten och doktrin, argumenten i Wipdomen, samt de allmänna principer som är förankrade i meddelandeplikten, har följande konstaterats. Lagtexten i FAL saknar en uttrycklig bestämmelse för ett försäkringsbolags meddelandeplikt efter inträffad skada. I förarbetena framgick att en i lagtext uttryckligen utvidgad meddelandeplikt var lagstiftarens avsikt initialt, innan lagtexten gick på remiss.

Enligt min mening föreligger det en utvidgad meddelandeplikt för försäkringsbolag baserat på allmänna principer, och bolagen kommer troligen behöva anpassa sin skadereglering i viss mån i framtiden till följd av detta. Större administrativt arbete kan komma att krävas för att bolagen inte ska anses vara i dröjsmål med att åberopa ansvarsbegränsningar. Förslag har givits att, när försäkringsbolaget får kännedom om förhållande som kan medföra ansvarsbegränsningar som kan nedsätta försäkringsersättningen till noll kronor, bör försäkringstagaren meddelas utan dröjsmål. Om försäkringsbolaget inte gör detta kan en rättslig påföljd bli aktuell. Enligt min mening är det inte alltid rimligt att försäkringsbolagen helt förlorar rätten att åberopa ansvarsbegränsning. Jag har därför angivit alternativa rättsföljder i form av en nedsättning av ansvarsbegränsningen i förhållande till vad som är skäligt i det specifika fallet, samt i form av ett skadestånd för ren förmögenhetsskada som uppkommer hos försäkringstagaren till följd av försäkringsbolagets passivitet.

Slutligen har förbättringar av lagtexten, samt ett tillägg till Svensk Försäkrings grundläggande principer för skadebehandling, föreslagits för att i förutsebarhetssyfte tydliggöra det rättsläge jag anser råder. Enligt min mening bör 4 kap. 10 § FAL ändras på så sätt att meddelandeplikt efter inträffad skada tydligt framgår. Jag finner att lagrummets lydelse vid tillfället det gick på remiss var tydligt och hade god förutsebarhet, varpå den versionen borde införlivas i svensk rätt. På samma sätt bör även 8 kap. 16 § FAL ändras för att bättre överensstämma med min föreslagna version av 4 kap. 10 § FAL. Förslag har även getts på hur terminologin i 8 kap. 16 § FAL bör uppdateras för att bättre stämma överens med vedertagna försäkringsrättsliga termer.

Tillägget i branschrekommendationen vore en god start tills lagstiftningen hunnit införa nämnda lagändringar.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1998/99:87.

Prop. 2003/04:150.

SOU 1989:88.

Domar

NJA, 2018 s. 171.

NJA 2017 s. 203.

NJA 2002 s. 630.

Svea Hovrätts dom T 11693-17.

Litteratur

Bengtsson, Bertil, *Försäkringsavtalsrätt*, 4. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2019.
[cit. Bengtsson 1, 2019].

Bengtsson, Bertil, *Försäkringsrätt – några huvudlinjer*, 10. uppl.,
Norstedts juridik, Stockholm, 2019.
[cit. Bengtsson 2, 2019].

Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, 2. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 1965.
[cit. Hellner, 1965].

Holm, Anders, *Den avtalsgrundade lojalitetsplikten - en allmän rättsprincip*, 1. uppl.,
UniTryck, Linköping, 2004.
[cit. Holm, 2004].

Hultmark, Christina, *Reklamation vid kontraktsbrott*, 1. uppl.,
Norstedts juridik, Stockholm, 1996.
[cit. Hultmark, 1996].

Johansson, Svante O., *Några anteckningar om försäkringsrättslig reklamation i Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, red. Van der Sluijs, Jessika, 1 uppl., Jure förlag, Stockholm, 2009.
[cit. Johansson, 2009].

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod i Juridisk metodlära*, red. Nääv, Maria, Zamboni, Mauro, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2018.
[cit. Kleineman, 2018].

Lindell-Frantz, Eva, *Lojalitetspliktens betydelse vid skadereglering i Uppsatser om försäkringsrättsliga regler och principer*, 1 uppl., Jure förlag, Stockholm, 2018.
[cit. Lindell-Frantz, 2018].

Lindskog, Stefan, *Preskription*, 4. uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.
[cit. Lindskog, 2017].

Munukka, Jori, *Försäkringsbolags lojalitetskrav under utmejsling*, SvJT 2010 s. 588.
(<https://svjt.se/svjt/2010/588>)
[cit. Munukka, 2010].

Munukka, Jori, *Kontraktuell Lojalitetsplikt*, 1 uppl., Jure förlag Stockholm, 2007.
[cit. Munukka, 2007].

Peczenik, Alexander, *Rättsordningens struktur*, SvJT 1974 s. 369.
(<https://svjt.se/svjt/1974/369>)
[cit. Peczenik, 1974].

Ramberg, Jan och Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, 11. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2019.
[cit. Ramberg och Ramberg 2019].

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare : ämne, material, metod och argumentation*, 4. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2018.
[cit. Sandgren, 2018].

Svenska Försäkringsföreningen, *Försäkringstermer*, 1 uppl., Svenska Försäkringsföreningen, Stockholm, 1987.
[cit. SFF, 1987].

Svensk Försäkring, *Grundläggande principer för skadebehandling*.
(<https://www.svenskforsakring.se/globalassets/rekommendationer/rekommendationer-om-skadereglering/grundlaggande-principer-for-skadebehandling.pdf>)
[cit. Principer för skadebehandling].

Ullman, Harald, *Säkerhetsföreskrifter i företagsförsäkring - i teorin och praktiken i Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, red. Van der Sluijs, Jessika, Jure Förlag, Stockholm, 2009.
[cit. Ullman, 2009].

Övriga källor

Svensk Försäkring - *Om oss*
(<https://www.svenskforsakring.se/om-oss/>) (Hämtad 2020-02-07).